

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н, професор Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав. кафедрою)

 «__» ____ 2025 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **магістр**

на тему: **Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією**

Prospects for deepening and developing economic relations between Ukraine and Japan

Виконав: студент IV курсу, групи 6451м

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Янковий Дмитро Петрович

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

д.е.н., проф. Єфімова Г.В.

(наук.ступінь, вч. звання, прізвище та ініціали)

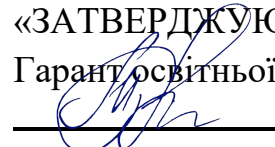
Миколаїв-2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Навчально науковий інститут (факультет) Факультет економіки моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма Міжнародна економіка

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 С.М. Марущак

«___» _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту _____ Янковому Дмитру Петровичу
(Прізвище, ім'я, по батькові)

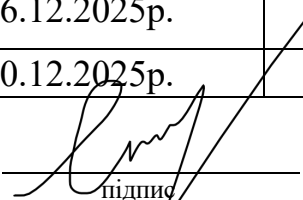
1. Тема роботи: **Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією / Prospects for deepening and developing economic relations between Ukraine and Japan**
Керівник роботи д.е.н., доцент Єфімова Г. В.
Затверджені наказом ректора № 1296-УЧ від «30» жовтня 2025 року
Термін подання роботи: 15 грудня 2025 р.
2. Вихідні дані по роботі: навчальні та методичні матеріали, наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, інформаційні матеріали Статистичного бюро Японії, Державної служби статистики України, Державної митної служби України; матеріали та аналітичні звіти Міжнародного валютного фонду, Світового банку, періодичні публікації.
3. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів): Еволюція та стан сучасних економічних відносин між Україною та Японією; Аналіз та тенденції торгівлі, інвестицій та економічної взаємодії України та Японії; Перспективи та стратегічні напрямки поглиблення економічних відносин.
4. Перелік презентаційних матеріалів: Вступ та хронологія; Товарна торгівля; Інвестиційна співпраця; Фінансова та гуманітарна допомога; Секторальна співпраця; Виклики та бар'єри; Новий фундамент співробітництва: ключові угоди; Економічні відносини в умовах війни; Перспективи поглиблення двосторонніх відносин. Робота містить 84 сторінки, 23 рисунки, 10 таблиць, додатки.
5. Дата видачі завдання 30 жовтня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2025р.- 15.09.2025р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2025р.- 30.09.2025р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2025р.- 31.10.2025р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.10.2025р.- 14.10.2025р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	В термін практики	
6.	Розробка теоретичного розділу	16.10.2025р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	31.10.2025р.	
8.	Розробка проектного розділу	14.11.2025р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	21.11.2025р.	
10.	Редагування рукопису роботи магістранта та ознайомлення з ним наукового керівника	01.12.2025р.	
11.	Підготовка файлу опису	04.12.2025р.	
12.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	05.12.2025р.	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	08.12.2025р.	
14.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи на попередній захист	12.12.2025р.	
15.	Усунення зауважень кафедрального захисту та результатів перевірки на виявлення збігів/ідентичності/схожості роботи	12.12.2025р.- 16.12.2025р.	
16.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	16.12.2025р.- 18.12.2025р.	
17.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	16.12.2025р.	
18.	Захист роботи перед АК	20.12.2025р.	

Студент

Дмитро Янковий
ім'я та прізвище

підпис

Науковий керівник

Ганна ЄФІМОВА
ім'я та прізвище

підпис

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота Янкового Дмитра Петровича на тему: «Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією» освітнього рівня – «магістр», зі спеціальності 051 «Економіка», освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка», Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025 рік, Миколаїв.

Кваліфікаційна робота обсягом 84 сторінки складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел із 71 найменування. Містить 23 рисунки та 10 таблиць, додатки.

Актуальність теми дослідження.. Навіть найрозвиненіші країни світу не в змозі забезпечити умови для ефективного виробництва всіх видів товарів та послуг. Такі завдання вирішуються за допомогою міжнародного співробітництва. Україна викликає інтерес до співпраці, зокрема Японії.

Метою роботи є розробка практичних рекомендацій щодо розширення економічних відносин між Україною та Японією в сучасних умовах.

Об’єкт дослідження: економічні відносини між Україною та Японією.

Предмет дослідження – це сектори та напрями поглиблення співробітництва між двома країнами.

У ході наукового дослідження було використано такі **методи**, як системний підхід, діалектичний, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, порівняльний та графічний, прогнозні.

За **результатами** проведеного дослідження удосконалено методику оцінки інвестиційної привабливості, визначено нові стратегічні напрями співпраці в умовах воєнного/повоєнного часу.

Результати наукового дослідження можуть бути використані для Міністерства економіки, українських підприємств, що працюють з Японією.

Ключові слова: економічні відносини, українсько-японські економічні відносини, особливе глобальне партнерство, зона вільної торгівлі, стратегічні напрями.

ANNOTATION

Thesis by Dmytro Petrovych Yankov concerning the topic: **“Prospects for Deepening and Developing Economic Relations between Ukraine and Japan”** for the educational level of Master's, specializing in 051 "Economics", educational and professional program “International Economics”, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2025, Mykolaiv.

The qualification thesis, spanning 84 pages, consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references with 71 titles. It includes 23 drawing, 10 tables, and appendices.

Relevance and Objectives. The relevance of the research topic is grounded in the understanding that even the most developed countries cannot ensure the conditions for the effective production of all types of goods and services. Such tasks are solved through international cooperation. Ukraine attracts interest for collaboration, particularly from Japan.

The goal of the thesis is to develop practical recommendations for expanding economic relations between Ukraine and Japan in the current conditions.

The object of research: economic relations between Ukraine and Japan.

The subject of the study includes the sectors and directions for deepening cooperation between the two countries.

Methodology and Results. The scientific research employed methods such as systematic approach, dialectical method, analysis and synthesis, induction and deduction, comparative method, graphical method, and forecasting methods.

The results of the conducted research include the improvement of the methodology for assessing investment attractiveness and the identification of new strategic directions for cooperation in wartime and post-war conditions.

The results of this scientific research can be used by the Ministry of Economy and Ukrainian enterprises operating with Japan.

Keywords: economic relations, Ukrainian-Japanese economic relations, special global partnership, free trade area, strategic directions.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ ТА СТАН СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ	11
1.1. Історичні передумови та формування двостороннього співробітництва	11
1.2. Поточний стан торговельно-економічних, інвестиційних та технологічних зв'язків	16
1.3. Японія як стратегічний партнер України: політичні, безпекові та гуманітарні аспекти	25
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ, ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ЯПОНІЇ	38
2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та Японією	38
2.2. Японські інвестиції в Україні: структура, ключові компанії, результати	43
2.3. Співпраця у високотехнологічних секторах	52
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОГЛИБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	60
3.1. Пріоритетні сфери залучення японських інвестицій у повоєнне відновлення України	60
3.2. Можливості інтеграції України в азійські виробничі ланцюги	66
3.3. Перспективи створення Українсько-японської зони вільної торгівлі	70
Висновки до розділу 3	75
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	84

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АЕС – атомна електростанція.

АПК – агропромисловий комплекс.

АСЕАН – це Асоціація держав Південно-Східної Азії, регіональна політична, економічна та культурна організація.

ВВП – внутрішній валовий продукт.

ВДЕ – відновлювальні джерела енергії.

ГУАМ – регіональне об'єднання чотирьох держав: Грузії, України, Азербайджану та Молдови.

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі.

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку.

ЄС – економічний і політичний союз, що об'єднує 27 держав-членів, що розташовані в Європі.

ІТ – інформаційні технології.

ЛСА – це урядова організація Японії, яка надає офіційну допомогу країнам, що розвиваються, з метою сприяння їхньому економічному та соціальному розвитку.

НДДКР – це науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, що є сукупністю робіт, спрямованих на отримання нових знань та їх практичне застосування для створення нових виробів або технологій.

ОДР – офіційна допомога розвитку.

ПВЗВТ – Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі.

ПЗ – програмне забезпечення.

ПІІ – прямі іноземні інвестиції.

ПР ООН – програми розвитку ООН.

СНД – Співдружність незалежних держав, це регіональна міждержавна організація, що складається з пострадянських країн.

ТЕС – теплова електростанція.

УВКБ ООН – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців.

ЮНЕСКО – ООН з питань освіти, науки і культури.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У світі не існує жодної самодостатньої країни. Навіть найрозвиненіші країни не в змозі абсолютно самостійно забезпечити умови для ефективного виробництва всіх видів товарів та послуг. Такі завдання вирішуються за допомогою міжнародного співробітництва [31].

Україна є державою багатою на природні ресурси. Має вдале географічне розташування та значний науковий та інтелектуальний потенціал. Тому викликає великий інтерес до співпраці, зокрема Японії.

Україна стоїть перед завданнями масштабної відбудови, модернізації економіки та євроінтеграції. Японія, як одна з провідних економік світу, інноваційний лідер та великий інвестор, є стратегічним партнером у цих процесах.

Дослідженню торговельно - економічних зв'язків Японії присвячені численні праці, серед яких варто зазначити таких науковців: М. Ішікаува, С. Лінкольн, К. Кожима. Питання зовнішньоекономічної діяльності України та її економічні відносини з Японією вивчали такі науковці як В. Алексеєва, Я.С. Болтівець, О. Гетьманчук, О.В. Козик, О.В. Кравченко, М. Кулінич, К.М. Куркова, Т. Лахматюк, О.В. Іпатюк, І.П. Мандрик, З.В. Мокринська, А.В. Мошко та інші [3]. Економічні наслідки війни в Україні, а також вплив конфлікту на економіку досліджувала Г.В. Жила [12]. Дослідженню питань підвищення інвестиційної привабливості України для іноземних інвесторів присвятили свої роботи Ястремська О., Швець, О.М. Ханова та багато інших вітчизняних науковців. [60]

Незважаючи на загальну увагу до двосторонніх відносин, комплексний аналіз саме перспектив поглиблення з урахуванням сучасних геополітичних та економічних змін, у тому числі, останніх років, є недостатньо представленим у вітчизняній науковій літературі, що й обумовлює необхідність даного дослідження.

Мета роботи – розробити теоретико-методологічні основи та практичні рекомендації щодо поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною та Японією в умовах сучасних економічних викликів. Відповідно до поставленої мети, сформульовано наступні **цілі та завдання**:

1. Проаналізувати історичні передумови становлення та динаміку формування двостороннього економічного співробітництва між Україною та Японією.

2. Оцінити поточний стан торговельно-економічних, інвестиційних та технологічних зв'язків, виявивши ключові галузеві пріоритети та дисбаланси.

3. Визначити роль Японії як стратегічного партнера України, акцентуючи увагу на політичних, безпекових та гуманітарних аспектах співпраці, що впливають на економічні відносини.

4. Здійснити кількісний аналіз динаміки зовнішньої торгівлі між країнами, встановивши структуру та товарну спеціалізацію українського експорту та японського імпорту.

5. Дослідити структуру, географію та ключові результати японських прямих інвестицій в економіку України, ідентифікуючи основних інвесторів та сектори їхньої діяльності.

6. Виявити поточні та потенційні напрями співпраці у високотехнологічних секторах (ІТ, інновації, робототехніка), які можуть підвищити конкурентоспроможність української економіки.

7. Обґрунтувати пріоритетні сфери залучення японських інвестицій у процеси повоєнного відновлення України, зокрема в критичну інфраструктуру та енергетику.

8. Розробити пропозиції щодо можливостей та механізмів інтеграції українських виробничих підприємств в азійські регіональні та глобальні виробничі ланцюги за підтримки Японії.

9. Проаналізувати економічну доцільність та оцінити перспективи створення Українсько-японської зони вільної торгівлі (ЗВТ) для стимулювання двосторонньої економічної взаємодії.

Об'єкт дослідження – це економічні відносини між Україною та Японією.

Предмет дослідження – це напрями, механізми та перспективи поглиблення торговельно-економічного, інвестиційного та науково-технічного співробітництва між двома країнами.

Методи дослідження. У ході наукового дослідження було використано такі методи, як: системний підхід (для розгляду економічних відносин як цілісної системи); діалектичний метод (для вивчення явищ у розвитку та взаємозв'язку); методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції (для опрацювання статистичних даних та формування висновків); порівняльний та графічний методи (для зіставлення економічних показників та візуалізації тенденцій); прогностні методи (для оцінки перспектив та розробки рекомендацій).

Наукова новизна: удосконалено методику оцінки інвестиційної привабливості, визначено нові стратегічні напрями співпраці в умовах воєнного/повоєнного часу тощо).

Інформаційну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців; угоди та меморандуми щодо врегулювання економічних відносин між Україною та Японією, аналітичні звіти Державної служби статистики України, посольства обох країн, публікації вітчизняних та японських видань.

Практичне значення одержаних результатів. Результати наукового дослідження можуть бути використані для Міністерства економіки, для українських підприємств, що працюють з Японією, для розробки державних програм, для науково-освітнього процесу.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 84 сторінки. Робота містить 23 рисунки, 10 таблиць та додатки. Список використаних джерел містить 71 найменування.

РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ ТА СТАН СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

1.1. Історичні передумови та формування двостороннього співробітництва

Перші згадки про відносини між Україною та Японією сягають XVIII століття, коли перші українці, переважно козаки, з'являлися на території Сибіру та на Далекому Сході, де контактували з японськими торговцями. У 19 столітті японські консули в Одесі, такі як Ідзіма Каметаро, вивчали регіон, фокусуючись на військово-стратегічних питаннях. Ці ранні зв'язки були обмеженими, але заклали основу для майбутньої співпраці [16].

У 20 столітті, попри залежність України від Росії, японці цікавилися українською культурою та економікою. Наприклад, у 1930-х роках у Харбіні видавався український тижневик «Маньджурський вістник», який просував ідею української державності за підтримки Японії.

З огляду на певні коливання у зовнішньополітичних підходах того чи іншого очільника держави між Україною та Японією тривав часом непростий процес визначення сфери спільних інтересів і пошуку нових можливостей для розвитку перспективних напрямів співробітництва.

Японія була однією з перших держав світу, яка визнала незалежність України у 1991 році. Встановлення дипломатичних відносин з географічно далекою Японією розпочалося 26 січня 1992р. [41].

Фактично через рік японські дипломати прибули до Києва й започаткували своє посольство, яке з травня 1993 р. очолив Сьодзі Суєдзава, Надзвичайний і Повноважний посол Японії в Україні, дипломат високого рівня, фахівець своєї справи. Необхідно зауважити, що “японський напрямок” тих часів лише тільки вимальовувався серед пріоритетів зовнішньої політики України. Цілий ряд обставин перешкоджав повноцінній розбудові взаємовигідних відносин між Японією та Україною.

Перший “прорив” японсько-українських відносин було здійснено в березні 1994 р., коли у Києві було підписано угоду між Японією та Україною про співробітництво в галузі ліквідації ядерної зброї. З цього приводу було засновано спеціальний Комітет співробітництва. Для реалізації цього проекту японська сторона виділяла Україні 16 млн американських доларів [61, с. 6]. Другим кроком стратегічного характеру було відвідування Токіо у квітні 1994 р. першою офіційною делегацією Міністерства закордонних справ (МЗС) України на чолі з першим заступником міністра М. П. Макаревичем. Були проведені змістовні переговори, під час яких японській стороні передано проект політичного документа про принципи відносин і співробітництва між Україною та Японією.

Офіційний візит Президента України Л. Д. Кучми до Японії (22–25 березня 1995 р.) заклав політичні підвалини співробітництва між Україною та Японією. Головні підсумки проведених у Токіо зустрічей і переговорів вмістила підписана 23 березня 1995 р. Президентом та Прем’єр-міністром Японії спільна заява України і Японії, яка стала фундаментом для якісно нового рівня українсько-японських відносин [43, с. 128].

Плідною є співпраця двох країн у міжнародних організаціях. Підтвердженням взаєморозуміння та високої оцінки діяльності України на міжнародній арені щодо забезпечення миру і стабільності в світі стала підтримка Японією кандидатури нашої держави під час обрання непостійних членів Ради Безпеки ООН на період 2000–2001 рр. Україна, у свою чергу, проголосувала за представника Японії К. Мацууру на виборах генерального директора ЮНЕСКО.

За всю історію двосторонніх відносин між державами відбулася значна кількість зустрічей та візитів як глав держав, так і глав урядів, міністрів закордонних справ та інших представників держав. У 1999 р. було досягнуто домовленості щодо започаткування регулярних двосторонніх політичних консультацій на рівні заступників міністрів закордонних справ двох країн. Визначною подією стало підписання міністрами закордонних справ угоди

між урядами України і Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу, яка створює передумови для значної активізації двостороннього співробітництва в галузі технічної допомоги.

Протягом 2005—2009 року, в рамках Офіційної допомоги для розвитку (ODA), з метою реформування української економіки та демократизації суспільства, японський уряд і Японське агентство міжнародної співпраці передали Україні фінансову позику на суму 61,89 млн доларів США (190,92 трильйони єн). Так само було надано безкоштовну допомогу в розмірі 13,76 млн доларів (27,90 трильйонів єн), та технічну фінансову допомогу на суму 9,46 млн доларів (10,29 трильйонів єн). Загальний розмір фінансової допомоги Україні з боку Японії становив 85,11 млн доларів США.

Станом на 2009 рік на українському ринку працювало лише 11 представництв японських підприємств. Японська сторона не інвестувала в українську економіку. Японський експорт щодо України становив 36 154,48 млн єн, а імпорт — 19 597,49 млн єн. Торговельний баланс був негативним і становив -16 555,99 млн єн [41].

15 червня 2015 року Україна та Японія уклали угоду про кредит на суму близько 108 млн єн (майже \$870 млн), який буде витрачено на реконструкцію Бортницької станції аерації біля Києва. Від українського уряду договір підписала міністр фінансів Наталія Яресько, від імені Японії кредит погодив віце-президент Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA) Масаказу Ічікава.

Після запровадження в 2016 р. поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на підставі Угоди про асоціацію Україна стала привабливішою для японського бізнесу в інвестиційному і торговельному сенсах. Торговельну співпрацю з нашою державою японці розглядають у трикутнику «ЄС – Україна – Японія».

У 2019 р. загальний товарообіг між Україною і Японією досяг рівня 1,24 млрд. дол. США. При цьому український експорт становив 260 млн. дол. США, а імпорт з Японії – 975 млн. дол. США. Український експорт

формується головним чином за рахунок товарів з низьким рівнем доданої вартості, а саме залізних руд і концентратів (56% товарного експорту) та тютюнових виробів (29%). Водночас структура японського імпорту характеризується стабільністю і складається насамперед з автомобілів (65% японського імпорту в Україну), а також продукції важкого машинобудування, оптичних і фотографічних апаратів та електричних машин.

Слід зазначити, що у 2017 р. було отримано дозвіл для імпорту до Японії продукції молочної галузі України, а у 2019 р. узгоджено сертифікати здоров'я на експорт з України до Японії м'яса курятини, а також свіжих яєць.

Прямі іноземні інвестиції Японії в Україну станом на 01.01.2020 р. становили майже 140 млн. дол. США і протягом 2019 р. збільшились на 560 тис. дол. США. В Україні успішно працюють підприємства японських компаній «Yazaki» (Ужгородський район Закарпатської обл.) і «Fujikura» (Яворівський район Львівської обл.) з виробництва електричного й електронного устаткування для автотранспортних засобів орієнтовані на автомобільні заводи ЄС. Водночас, корпорація «Japan Tobacco Inc.», яка працює в Україні з 1993 р., інвестувала у новітнє обладнання тютюнової фабрики у м. Кременчук орієнтовно 320 млн. дол. США, які проте зареєстровані як швейцарські інвестиції, оскільки надходили в Україну через швейцарську дочірню компанію «Japan Tobacco Swiss Inc.». Значна частина продукції Кременчуцької тютюнової фабрики відправляється на експорт в Японію.

Фінансово-кредитне співробітництво України з Японією реалізується головним чином в рамках програми Офіційної допомоги розвитку (ODA) Уряду Японії на основі співпраці з Японським агентством міжнародного співробітництва JICA. З початку встановлення у 1992 році дипломатичних відносин Японія у рамках ODA надала Україні допомогу на

загальну суму понад 3,2 млрд. дол. США, з яких понад 1,86 млрд. дол. США надійшло протягом 2014-2019 років [41].

Особливе значення в рамках програми ОДР має реалізація масштабних проєктів. Так у 2012 р. на основі пільгового ієнового кредиту на суму 19 млрд. яп. ієн (приблизно 200 млн. дол. США на 40 років під 1,5% річних) було запущено в експлуатацію термінал «D» Міжнародного аеропорту «Бориспіль».

На сьогодні в рамках програми ODA реалізується проєкт «Реконструкція споруд очистки стічних каналізаційних вод і будівництво технологічної лінії по обробці та утилізації осадів Бортницької станції аерації» на основі ієнового кредиту вартістю 108,19 млрд. яп. ієн (близько 1 млрд. дол. США) терміном на 40 років під 0,1% річних і з 10-річним пільговим періодом.

Протягом 2014-2019 рр. Японія щорічно надавала на відновлення інфраструктури Донбасу допомогу через міжнародні організації: ОБСЄ, Міжнародну Організацію Червоного Хреста, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Програму розвитку ООН (ПРООН) та інші. Так, у 2019 р. Японією на підтримку східних регіонів України було виділено 2,82 млн дол. США.

Наразі Посольство України в Японії активно працює над започаткуванням переговорів про створення зони вільної торгівлі між державами.

Отже, за роки незалежності Україна і Японія вибудували тісні партнерські відносини, які продовжують розвиватися. Їх співпраця вибудовується на регіональному та глобальному рівнях. Нині відносини між Україною та Японією позбавлені будь-яких політичних проблем та розбіжностей і відзначаються спільністю поглядів та позицій з вирішення багатьох актуальних міжнародних питань. Обидві країни відстоюють фундаментальні принципи верховенства права, демократії та загальнолюдських цінностей.

1.2. Поточний стан торговельно-економічних, інвестиційних та технологічних зв'язків

Україна знаходиться на перетині торгових та туристичних шляхів між Європою, Азією та Близьким Сходом, завдяки чому в Україні є значний потенціал стати потужним євразійським хабом.

Україна має великі запаси корисних копалин і надзвичайно вигідне територіальне поєднання сировинних родовищ. Країна володіє значними покладами вугілля, залізної та марганцевої руд, сірки, ртуті, титану, урану, мінеральних солей тощо. Запаси мінеральних ресурсів України оцінюються зарубіжними експертами у 8 балів за 10-бальною шкалою. Це означає, що Україна належить до головних мінерально-сировинних держав світу і за запасами основних видів корисних копалин з розрахунку на одну особу посідає одне з перших місць у Європі. В надрах країни виявлено понад 200 видів корисних копалин, для видобутку яких відкрито близько 20000 родовищ. За запасами нафти та газу Україна посідає четверте місце в Європі після Норвегії, Великобританії і Нідерландів. В Україні три нафтогазових регіони: Західний (Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області), Східний (Полтавська, Сумська, Харківська та Чернігівська області). На державному балансі знаходиться 289 родовищ вуглеводнів. Експлуатується понад 4300 нафтових та газових свердловин. Потреби України за рахунок власного видобутку забезпечуються нафтою на 10-12%, а газом – на 20-22% .

Є умови для сільськогосподарського виробництва, особливо зернового господарства, буряківництва, скотарства, свинарства. Вони створюються унікальними чорноземними ґрунтами, достатньою кількістю тепла, помірною вологістю, переважно рівнинним характером території.

Україна має чималі ресурси корисних копалин, деякі з них мають світове значення: залізні та марганцеві руди, кухонна сіль, кам'яне вугілля. На її території зосереджені поклади корисних копалин, які входять до переліку критичних для ЄС, США та Канади. Серед них – літій,

рідкоземельні елементи, титан та ін. Наявні ресурси та глобальні перспективи розробки низьковуглецевих мінералів дають Україні можливість стати елементом спільних ланцюгів постачання зі стратегічними північноатлантичними партнерами, сприяючи економічній інтеграції національної економіки в сучасні високотехнологічні виробничі цикли.

Основною хлібною культурою України є пшениця. Серед круп'яних культур найбільші площі зайнято під гречкою. Соняшник займає близько 22% усіх посівних площ у країні. Важливе значення з-поміж технічних культур України має цукровий буряк.

Тваринництво в Україні спеціалізується на виробництві продовольчих товарів: молока, м'яса, яєць тощо.

Українці високоосвічені – понад 70% мають вищу освіту. Щороку Україна випускає 130,000 спеціалістів інженерних спеціальностей. Країна знаходиться серед лідерів у Центральній та Східній Європі за кількістю ІТ-фахівців. Разом з тим, Україна на сьогодні, переживає чи не найбільшу міграційну кризу в своїй історії.

Найбільший вплив на світову економіку та міжнародні економічні відносини як України, так і світу в цілому має повномасштабна війна.

До вивчення питання особливостей міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану зверталась низка українських науковців. Так, Г.В. Жила дослідила економічні та соціальні наслідки війни в Україні, а також вплив конфлікту на світову економіку, з'ясувавши те, як саме військові дії впливають на міжнародні економічні відносини в цілому [13]. С. Скрипник, О. Процевят та О. Воронова з'ясували особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану [48]. Крім того, А. Нечипорук та М. Котова також звернулись до цього питання, з'ясувавши сучасний стан експорту України в умовах повномасштабної війни [37].

Підкреслимо, що нинішня війна вже сьогодні має суттєвий вплив на світову економіку, насамперед – з точки зору міжнародної торгівлі. Цей

вплив спостерігається з двох боків: в умовах повномасштабної війни експорт окремих товарів з України є ускладненим за рахунок блокування наземних та морських транспортних торгівельних шляхів, насамперед – експорт зернових культур. Окрім цього, ускладненим є видобуток та експорт залізної руди та відповідних продуктів переробки, які також є важливою статтею експорту України, серед чого Україна є одним із світових лідерів [17].

З огляду на це, вже зараз війна негативно впливає на постачання продовольства на світових ринках, тим самим негативно впливаючи на ситуацію багатьох імпортерів залежних країн, насамперед – країн Африки і Азії. Крім того, війна поступово спричиняє справжню енергетичну кризу у країнах, які залежали від експорту енергоносіїв з РФ. Це веде до виникнення нових зовнішньо-економічних зв'язків між країнами, оскільки ті, хто залежали від російських нафти і газу, зміцнюють свої зв'язки з іншими країнами-експортерами цих стратегічно важливих енергоносіїв. Відповідно, війна в Україні стає причиною виникнення суттєвих змін у контексті формування міжнародних економічних відносин.

На сучасний стан міжнародних економічних відносин України з іншими державами та світовими ринками впливають наступні фактори, а також в цілому економіки України:

- руйнування об'єктів промисловості внаслідок повномасштабної війни;
- окупація важливих промислових районів;
- блокування наземних та морських транспортних вузлів;
- затримки у перевезенні вантажів внаслідок ускладненої логістики;
- відтік людського капіталу, що призводить до зниження продуктивності та якості праці [17].

Усе це негативно впливає на сучасний рівень економічного розвитку України, порушуючи її зовнішньоекономічні зв'язки з іншими державами та зовнішньоекономічну діяльність.

Нині важливим аспектом формування міжнародних економічних відносин в умовах воєнного стану є належне здійснення експортно-імпортних відносин. На рис. 1.1 зазначимо динаміку зміни обсягів експорту та імпорту за останні роки.

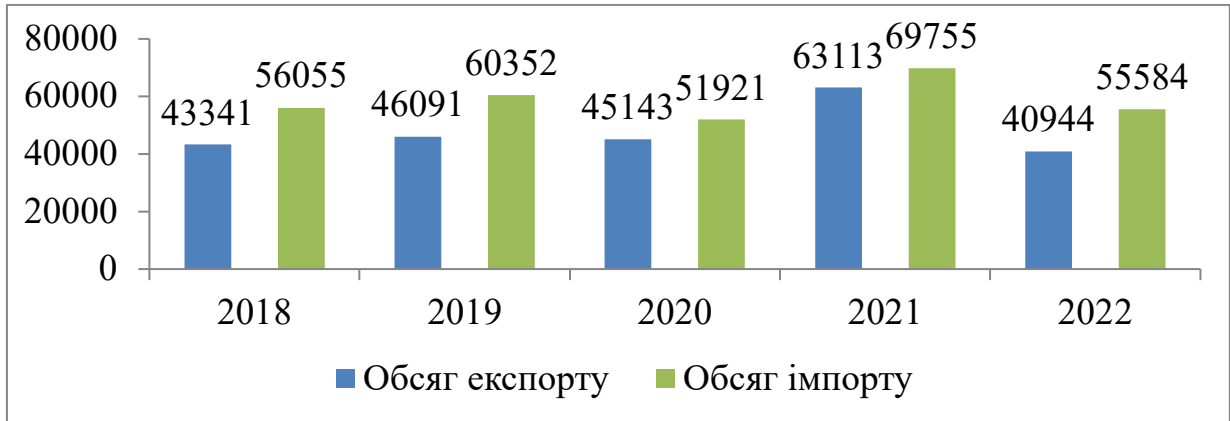

Рис. 1.1. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України, 2018-2022.

Джерело: [4].

Відповідно до наведених вище даних, зазначимо, що протягом останніх років динаміка зміни експорту та імпорту була нестабільною.

Це зумовлено, у першу чергу, як порушеннями у виробництві товарів, які становлять основу експорту, так і порушеннями у здійсненні перевезення товарів з України та в Україну.

Крім того, звернемо увагу на основні зміни, що відбулися у контексті географії експорту України. Так, лідерами серед країн-експортерів, що імпортували українську продукцію, були [8]: Китай – 11,8%; Польща – 7,7%; Туреччина – 6,1%; Італія – 5%. У 2022 році географія експорту України за країнами мала наступний вигляд (рис. 1.2).

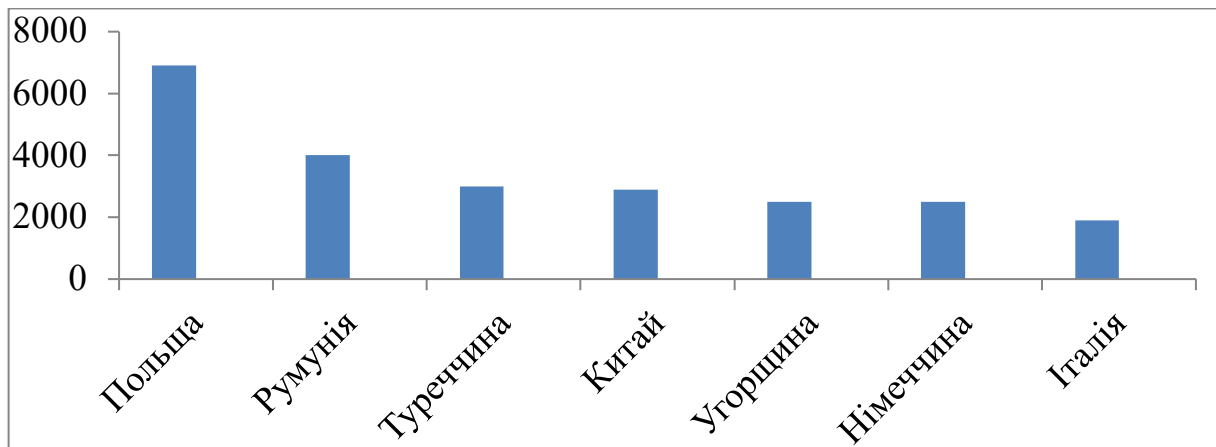

Рис. 1.2. Експорт України за країнами, 2022, мільйони доларів США.

Джерело: [37].

Війна призвела до порушення експортно-імпортних відносин саме внаслідок порушення ланцюгів постачання. З огляду на це, виникає необхідність запровадження дієвих заходів, спрямованих на забезпечення відновлення економіки держави та стабілізації її експортно-імпортних відносин. Зокрема, співпраця з розвиненими економіками світу, таких, як Японія.

Японія належить до провідних торговельних партнерів України в Індо-Тихоокеанському регіоні. До 2022 року двостороння торгівля товарами і послугами характеризувалася позитивною динамікою поступового зростання її обсягів. В українсько-японській торгівлі традиційно зберігається від'ємне для України сальдо у розрізі товарів та позитивне – у розрізі послуг.

Внаслідок початку повномасштабної російської агресії проти України, порушення логістичних ланцюгів та зростання вартості доставки товарів, за підсумками 2022 року відбулося скорочення обсягу торгівлі товарами і послугами між Україною та Японією вдвічі (-52,1%) до 761,13 млн дол. США. Японія посіла лише 5 місце серед країн Індо-Тихоокеанського регіону та 28 місце серед країн світу за обсягами торгівлі з Україною.

2 серпня 2023 року започатковано Фінансовий діалог між міністерствами фінансів України та Японії.

За підсумками 2023 року зафіксовано пожвавлення торговельно-економічного співробітництва, зокрема обсяг торгівлі товарами (без урахування послуг) збільшився на 25,7% і склав 943,3 млн дол. США.

Зазначена тенденція зберігається, за 6 місяців 2024 року товарообіг склав 513,3 млн дол. США і збільшився на 19,4% порівняно з 6 міс. 2023 року.

Японія друга за обсягами підтримки бюджету України. Країна реалізує понад 30 проєктів через міжнародні організації, зокрема у таких сферах як сільське господарство, медицина, розмінування та інші.

21 березня 2023 року прем'єр Японії Фуміо Кішіда здійснив перший за час війни візит до Києва, де підписав з Володимиром Зеленським заяву про особливе глобальне партнерство двох країн.

Україна наблизилась до того, щоб вийти на союзницький рівень відносин з Японією. Це особливо важливо, враховуючи вагу цієї країни на міжнародній арені та в Азії.

Ключовими документами, які визначають двостороннє торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво наразі є:

- Угоди у формі обміну листами Міністрів закордонних справ України та Японії з питань правонаступництва двох держав стосовно договорів та угод, укладених Японією з колишнім СРСР (23 березня 1995 р.).
- Українсько-японська міжурядова угода про технічне співробітництво та грантову допомогу (підписано 10.06.2004);
- Угода між Міністерством економіки України і Міністерством закордонних справ Японії про реалізацію проекту технічного співробітництва «Українсько-японський центр» (15.07.2005);
- Протокол щодо доступу до ринків товарів і послуг між Україною і Японією в рамках вступу України в СОТ (21.07.2005);
- Меморандум щодо діяльності Українсько-японського комітету зі співробітництва на рівні міністрів закордонних справ (1 липня 2006 р.).
- Українсько-японський міжурядовий меморандум про співпрацю з впровадження Рамкової конвенції ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї (14.07.2008);
- Угода про придбання одиниць встановленої кількості за схемою «зелених» інвестицій між Національним агентством екологічних інвестицій України та Організацією розвитку нових видів енергії та промислових технологій, а також – Керівництво для впровадження схеми зелених інвестицій між Урядом України та Урядом Японії (18 березня 2009 р.).

- Спільна заява щодо українсько-японського глобального партнерства (19 січня 2011 р.).
- Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення післяаварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях (набула чинності 30 травня 2012 р.).
- Угода між Урядом України та Урядом Японії про співробітництво у сфері поліпшення післяаварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях (18.04.2012);
- Угода про сприяння та захист інвестицій між Україною та Японією (підписана 5 лютого 2015 р.; ратифікована Законом України №505-VIII від 3 червня 2015 р.).
- Угода про надання Урядом Японії пільгового кредиту на «Проект реконструкції Бортницької станції аерації» (підписана 6 червня 2015 р., ратифікована ВРУ 2 вересня 2015 р.).
- Угоди між Урядом України та Урядом Японії про сприяння та взаємний захист інвестицій (05.02.2015).
- Спільна заява про особливе глобальне партнерство між Україною і Японією від 22.03.2023 р.

Кількість чинних документів: 80.

Відносини між Україною та Японією наразі перебувають на історичному піку, трансформуючись із моделі «донор — реципієнт» у повноцінне стратегічне економічне партнерство. Японія стала другим за обсягом фінансовим донором України, водночас активно залучаючи свій приватний сектор до відбудови.

Незважаючи на логістичні виклики війни, товарообіг демонструє стабільне зростання. За підсумками 2024 року обсяг двосторонньої торгівлі зріс приблизно на 6%, досягнувши позначки понад 750 млн доларів США (після стрибка на 30% у 2023 році).

Табл. 1.1.

Структура імпорту та експорту між Україною та Японією 20024 р.

Структура імпорту з Японії	Структура експорту з України	Торговельне сальдо
Понад 50% складають автомобілі та транспортні засоби. Також критично важливими є електротехнічне обладнання (генератори, акумулятори) та дорожня техніка.	Основними позиціями залишаються залізна руда, алюміній, зернові (кукурудза), тютюнові вироби та олія.	Зберігається значний дефіцит для України (імпорт суттєво переважає експорт), що спонукає уряд до пошуку шляхів локалізації японських виробництв на українській території.

Джерело: [42, 52].

Табл. 1.2.

Порівняльна таблиця ключових показників (2023-2024)

Показник	Стан / Значення	Тренд
Товарообіг	~\$750 - \$910 млн (залежно від місяця)	Зростання (+6%)
Фінансова допомога	>\$12 млрд (загалом з 2022 р.)	Стабільно висока
Кількість угод (2024)	56 (Токіо) + 23 (Берлін)	Стрімке зростання
Пріоритетний сектор	Енергетика та розмінування	Стратегічний фокус

Джерело: [59, 52].

Японія обрала стратегію «довгої гри», фокусуючись на страхуванні ризиків для свого бізнесу та наданні грантів.

Конференція в Токіо у лютому 2024 року стала ключовою подією, де було підписано 56 документів (угод та меморандумів). Головне досягнення — підписання нової Конвенції про уникнення подвійного оподаткування, що

є критичним сигналом для японських інвесторів. Це сприяло приходу до України ключових компаній:

- JICA (Японське агентство міжнародного співробітництва): Реалізує Програму екстреного відновлення на суму понад 700 млн доларів (енергетика, транспорт, гуманітарне розмінування).
- JETRO (Японська організація зовнішньої торгівлі): Відкрила офіс у Києві для сприяння бізнес-контактам.
- JBIC (Японський банк міжнародного співробітництва): Створює кредитні лінії для підтримки спільних проєктів у сфері «зеленої» енергетики.

Японські технології інтегруються в критичні сектори української економіки:

- Енергетика: Постачання та обслуговування потужних газових турбін (зокрема від Kawasaki Heavy Industries) та трансформаторів для стабілізації мережі.
- Гуманітарне розмінування: Японія є лідером у наданні технологій для виявлення мін (система ALIS) та передачі важких машин для розмінування (Nikken).
- Агротехнології: Спільні проєкти з аналізу ґрунтів за допомогою супутникових знімків та модернізації сільгосптехніки.
- Цифровізація: Обмін досвідом у сфері кібербезпеки та електронного врядування (на базі успіху застосунку «Дія»).

Японія не просто надає кошти, а стимулює власні корпорації (такі як Sumitomo, Mitsubishi, Fujikura) повертатися до проєктів в Україні, використовуючи грантову підтримку від UNIDO для передачі технологій.

Отже, торгівельно-економічні відносини між Україною і Японією можна охарактеризувати як досить динамічні та перспективні. Країни є взаємовигідними партнерами. Україна з її багатими природними ресурсами і Японія зі своїми найновітнішими технологіями можуть стати стратегічними партнерами, незважаючи на значну віддаленість та різний рівень розвитку.

1.3. Японія як стратегічний партнер України: політичні, безпекові та гуманітарні аспекти

Японія – третя у світі та друга в Азії (після Китаю) країна за внутрішнім валовим продуктом (ВВП), країна, яка набула статусу наддержави з потужною наукомісткою промисловістю та високоінтенсивним аграрним сектором, і є однією з найбільших експортерів та імпортерів капіталу.

Табл. 1.3.

Огляд ринку Японії 2022-2023 роки, прогноз на 2024-2026 роки

Індикатор	2022	2023	2024 (П)	2025 (П)	2026 (П)
ВВП (поточні ціни, трлн дол США)	4,27	4,22	4,07	4,39	4,58
Зміна ВВП (постійні ціни, %)	1,16	1,68	0,32	1,14	0,84
ВВП на душу населення (поточні ціни, дол США)	34 158	33 899	32 859	35 611	37 388
Інфляція (середні споживчі ціни, %)	2,5	3,27	2,23	1,99	1,97
Рівень безробіття (% від загальної кількості робочої сили)	2,59	2,57	2,25	2,5	2,5
Населення (млн осіб)	125,06	124, 48	123,87	123,26	122,62
Рахунок поточних операцій (млрд дол США)	89,98	150, 01	154,03	158, 7	160,83
Рахунок поточних операцій (% ВВП)	2,11	3,56	3,78	3,62	3,51

Джерело: Міжнародний валютний фонд

Японія відіграє визначальну роль в економічному розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону, у межах якого взаємодіють понад 30 країн із різними економічними, політичними та соціокультурними параметрами.

Рис. 1.3. Чинники економічного розвитку Японії.

Джерело: побудовано автором [7].

У списку торговельних партнерів Японії головне значення мають країни Азійсько-Тихоокеанського регіону: зокрема, Китай, Республіка Корея та країни АСЕАН. Сучасні успіхи японської економіки забезпечено дією низки чинників, що визначають місце країни в міжнародному поділі праці.

Табл. 1. 4

Огляд ринку Японії, 2022 рік

Індикатор	Сільське господарство	Промисловий сектор	Послуги
Зайнятість за секторами (% до загальної зайнятості)	3,0	23,7	73,3
Додана вартість (% від ВВП)	1,0	26,9	71,4
Додана вартість (річна зміна у %)	10,9	-1,3	3,9

Джерело: Світовий банк, Міжнародний валютний фонд., [52]

Дана держава прагне зберегти дружні відносини з усіма державами й цілеспрямовано здійснює курс на посилення своєї політичної ролі у світі.

Трудові ресурси країни вирізняються дуже високим рівнем кваліфікованості. Широко застосовується як чоловіча, так і жіноча праця. Рівень безробіття низький – близько 3,3 %. Переважна частка економічно активного населення зайнята у третинному секторі господарства – рис. 1.4.

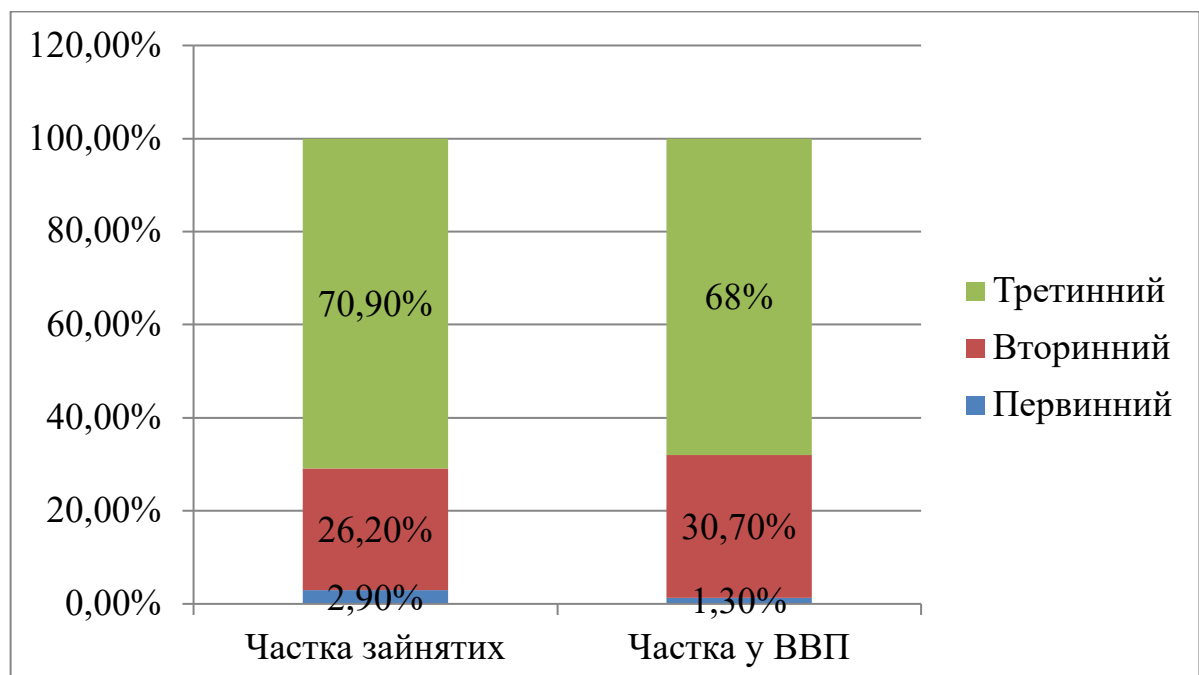

Рис. 1.4. Зайнятість економічно активного японського населення.

Джерело: [7].

Однією з причин японського «економічного дива» є «людський чинник» (рис. 1.5) як специфічна особливість японця-працівника: традиційний спосіб мислення й поведінки, культурно-духовна орієнтація, колективістська ментальність (відданість родині, фірмі тощо), виховання у молоді працелюбності та трудової дисципліни, неформальна японська «система довічного найму». Все це разом із працею правлячих кіл сприяло позитивному результату в економічному розвитку Японії.

Високий матеріальний рівень життя людей стимулював постійне розширення внутрішнього споживчого ринку, а отже, потужне виробництво товарів, послуг і необхідних благ для великої кількості споживачів. 80 – 83 % всіх вироблених в Японії товарів і послуг споживаються на внутрішньому ринку.

У країні, бідній на природні ресурси, традиційно культивується принцип: «Наше багатство – людські ресурси».

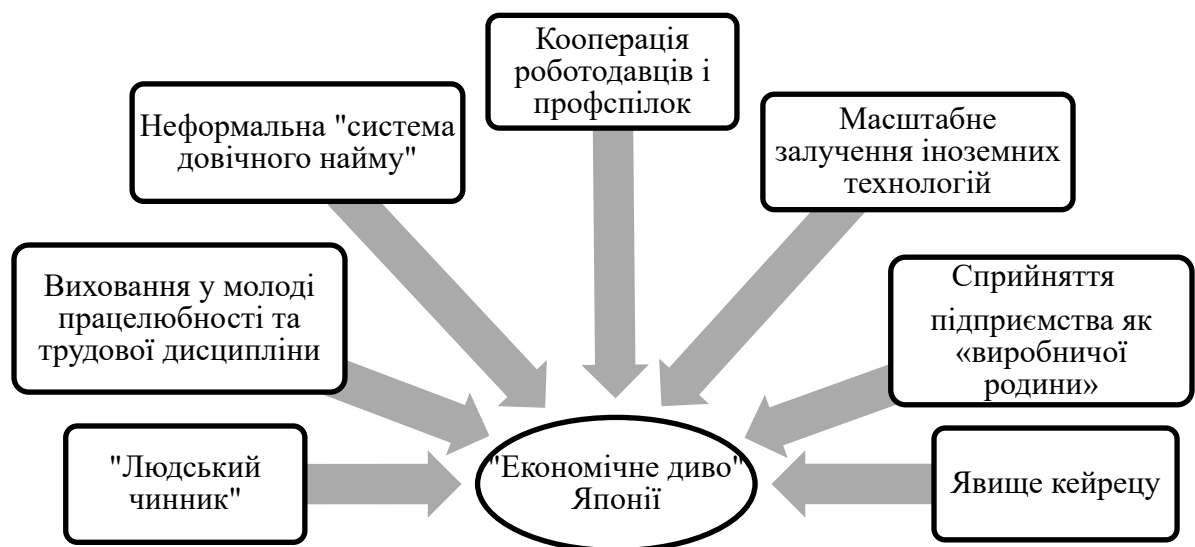

Рис. 1.5. Чинники «економічного дива» Японії.

Джерело: побудовано автором [7].

Для Японії характерним є сприйняття підприємства як «виробничої родини». До найпоширеніших напрямів корпоративної соціальної

відповідальності працівників належать такі: система довічного найму на роботу на великих підприємствах, допомога в придбанні житла, стимулювання родинних династій, навчання спеціалістів, фінансова допомога в разі народження дітей, а потім в їхньому навчанні, щедрі вихідні допомоги, корпоративні пенсії.

Фундаментальні принципи японської економіки склалися ще в повоєнні роки (рис. 1.6). Перший з них – тісна співпраця підприємств, постачальників, дистриб'юторів, банків і великих фінансових груп, що утворюють кейрецу (буквально: «система», «серія», «ряд», «ієрархічний порядок») – великі корпоративні конгломерати і холдинги. Зазвичай кейрецу групуються навколо потужного банку, що забезпечує фінансування всіх компаній групи. Типовим прикладами кейрецу є, зокрема, група Mitsubishi. Вона сформувалася навколо банку Mitsubishi UFJ Bank та об'єднала майже 30 членів групи, які діють у сфері фінансів, будівництва, торгівлі, електроніки, харчової, автомобільної, суднобудівної, нафтопереробної, хімічної, металургійної, паперової промисловості. В Японії великі групи кейрецу існують поряд з малими підприємствами (індивідуальними, родинними, партнерськими), зміцнюються взаємозв'язки великого та малого бізнесу [47].

Рис. 1.6. Домінуючі складники економіки Японії.

Джерело: побудовано автором [7].

Іншими традиційними фундаментальними принципами японської економіки є кооперація роботодавців і профспілок робітників та службовців.

Японська економіка завжди була спрямована на створення великої технологічної бази. На перших етапах стрімкого економічного зростання у 50 – 70-х рр. XX ст. країна пішла шляхом перейняття в інших країнах (США, Німеччині, Франції) їх науково-технічного досвіду, придбання патентів і ліцензій.

Перетворення науки та технологічних інновацій через масштабне залучення іноземних технологій стало можливим, як стверджують дослідники технологічної історії Японії Юкіо Фукасаку (Fukasaku, 1992) та Том Ніколас (Nicholas, 2011) та інші, завдяки тривалому історичному підготовчому етапу, впродовж якого всередині країни відбувався поступовий розвиток і сфери дослідництва загалом, і окремих наукових досліджень з різних напрямів [63].

Згодом ділові кола країни розробили політику, метою якої було домінування Японії у сфері розробок технологічних інновацій. Це відбувалося поступово. Спершу запозичені технології зазнавали якісної переробки. Тоді в Японії з'явилося більше, ніж у США промислових роботів і гнучких автоматизованих систем. Згодом на порядок денний постало завдання технологічної незалежності. Всіляко заохочувався експорт із країни наукомісткої продукції, а пізніше – електронної техніки власного виробництва. В результаті країна з «чистого» імпортера перетворилася на виключного експортера новітньої техніки та передових технологій.

Нині Японія є лідером за видатками на розвиток наукових досліджень – до 4 % ВВП. Стратегічною метою держави є здійснення програми, відповідно до якої по всій території буде створено мережу із 19 технополісів.

В Японії широко представлено практично всі існуючі види послуг. Відбувається процес софтизації економіки, тобто зростає роль нематеріальних ресурсів: інформації та зв'язку. Особливе місце посідають торгівля, фінансові та банківські послуги. Набуває великого

значення надання ділових послуг, що пов'язані з обслуговуванням виробництва: консалтинг, інжиніринг, маркетинг.

Банківський сектор становить в Японії основу для здійснення фінансових послуг. Центральний банк Японії – це перший, державний рівень банківської системи. Інші, приватні банки: це 10 міських і 45 регіональних банків. Столиця Японії Токіо є великим міжнародним валютним ринком завдяки величезному щоденному обігу іноземної валюти. Токійська фондова біржа – одна з найбільших бірж світу.

В Японії добре розвинуто всі види транспорту, за винятком внутрішнього водного та трубопровідного.

Швидкісні залізничні магістралі, що проходять уздовж східного та західного узбереж острова Хонсю, формують лінійну основу транспортної мережі країни. Між собою усі великі острови з'єднано багатокілометровими мостами або підводними тунелями. Нині в країні працюють 6 основних швидкісних ліній, що їх об'єднано в єдину мережу «Сінкансен» (з японської – «нова магістраль»).

В Японії існують монорейкові дороги, на яких працюють швидкісні потяги на магнітному підвісі, що досягли світового рекорду швидкості руху – 581 км/год. Густота залізниць в країні є однією з найбільших у світі (75 км/тис. км²).

Молодший для країни автомобільний транспорт успішно конкурує із залізничним. За пасажирообігом він уже вдвічі випередив залізницю. У вантажообігу значна роль належить великим вантажним автомобілям. За протяжністю автошляхів Японія посідає 6-те місце в світі.

Морський транспорт виконує каботажні та майже всі зовнішньоторговельні перевезення. В країні існує понад тисячу морських портів, 19 з них мають міжнародне значення, в тому числі 7 належать до категорії світових універсальних портів-велетнів.

Авіаційний транспорт Японії відіграє важливу роль у міжнародних та внутрішніх перевезеннях пасажирів. До найбільших аеропортів-хабів світу

належить Міжнародний аеропорт Токіо, що обслуговує 80 млн пасажирів на рік.

Японія є одним зі світових лідерів з виробництва автомобілів. Країна випускає близько 10 % автомобілів світу, поступаючись лише Китаю. $\frac{3}{4}$ з усіх складених автомобілів легкові, решта – вантажні. Крім того, виробляються мотоцикли, скутери, велосипеди. В Японії автомобільний сегмент ринку поділений між 11 компаніями. Найвідоміші серед них Toyota, Mitsubishi, Nissan, Honda, Mazda та Suzuki. Японія випускає найбільш екологічно чисті автомобілі. Проте країні важко конкурувати в галузі автомобілебудування з новими індустріальними країнами та навіть США, в яких зарплата робітників є значно нижчою. Окрім того, висока вартість землі, на якій працюють заводи, ще більше підвищує собівартість продукції [47].

До числа новітніх, найбільш наукомістких японських виробництв належать електронна промисловість. За її масштабами Японія поступається лише США, а за обсягом експорту посідає 1-ше місце в світі. Електроніка в країні вирізняється високим ступенем монополізації: в ній діють такі великі компанії, як «Мацусіта», «Хітачі», «Тошиба», «Соні» та ін.

Щодо японського верстатобудування та робототехніки, то міжнародною спеціалізацією країни у цій сфері є верстати з числовим програмовим управлінням, а рівних країні у складанні промислових роботів немає у світі.

Серед традиційних виробництв японського машинобудування відоме в світі суднобудування. Із середини XX ст. Японія утримувала в ньому світову першість.

Металургійні виробництва Японії належать до найпотужніших у світі, хоча працюють цілком на імпорتنій сировині. Сама Японія є одним з найбільш потужних споживачів чорних та кольорових металів у світі. Країна частково споживає метали власного виробництва, а частково імпортує.

За загальним виробництвом електроенергії Японії посідає 5-те місце у світі, а в Азії поступається лише Китаю та Індії. Основу електроенергетики

(рис. 1.7) становлять теплові електростанції (ТЕС), що виробляють 87 % електроенергії. На 90 % Японія залежить від імпортованих енергоносіїв. Більш ніж по 40 % енергобалансу ТЕС припадає на імпортовані газ та вугілля, близько 14 % – на привізну нафту.

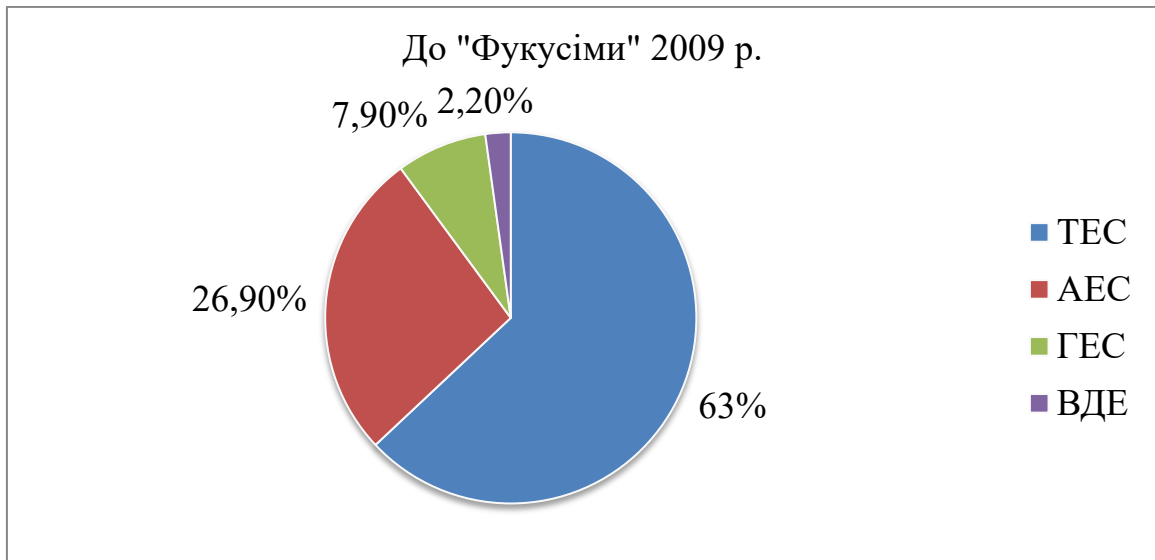

Рис. 1.7. Структура електроенергетики Японії, 2009 рік

Джерело: [7].

Оскільки країна значною мірою залежить від імпортованого палива, з 70-х рр. ХХ ст. атомна енергетика була національним стратегічним пріоритетом. До катастрофи на АЕС «Фукусіма», що сталася внаслідок землетрусу в 2011 р., Японія мала 17 АЕС, на яких діяли 54 атомних реактори й виробляли 26,9 % електроенергії. Після аварії в Японії посилювався антиядерний рух. Під його тиском за три наступні роки роботу усіх АЕС було призупинено – рис.1 7.

В Японії був запроваджений закон про обов'язкове використання відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), які нині дають 3,2 % електроенергії (рис. 1.8).

Біоенергетика є найбільш перспективним з-поміж нових видів енергії в Японії – рис. 1.9. До 20 % біопалива, що його одержують з відходів цукрової тростини, лісу, будівельного сміття або внаслідок переробки водоростей, використовує японський транспорт, що зменшує викиди вуглекислого газу в атмосферу.

Рис. 1.8. Структура електро енергетики Японії, 2017 рік

Джерело: [7].

В Японії є технології з виробництва газу метану з органічних відходів і стічних вод. Його застосовують у кухонних плитах та для виробництва електроенергії. Ще одним напрямом японської біоенергетики є спалювання побутового сміття та промислових відходів.

В Японії зростає потужність вітрової енергетики. 1/7 частина території країни розташована в зоні вітру з достатньою швидкістю для встановлення вітрових турбін. Якщо забудувати усі ці території вітровими установками, то вони покриють 20 % річних потреб Японії в енергії.

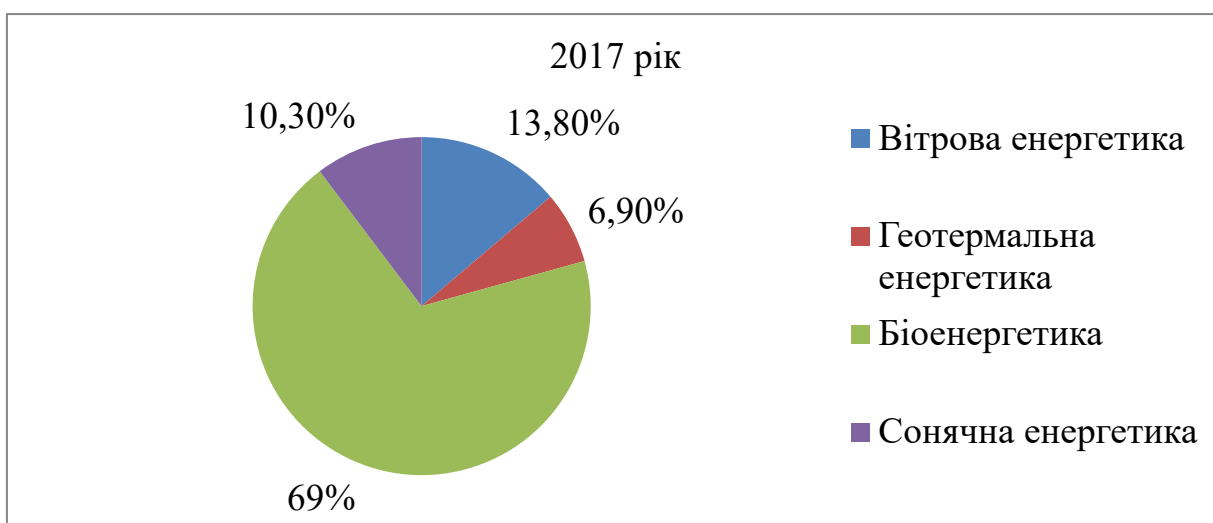

Рис. 1.9. Структура відновлюваних джерел енергії Японії

Джерело: [7].

Сонячну енергію в Японії використовують за двома напрямками: фотогальванічна та сонячна термальна енергетика. Перша з них є візитівкою країни на світовому ринку відновлюваної енергетики.

Геотермальна енергетика в Японії використовується давно для опалення приватних будинків, шкіл, лікарень та інших громадських установ.

Сільське господарство Японії, незважаючи на дефіцит земельних площ, забезпечує 70% потреб країни у продуктах харчування. Близько половини усієї орної землі країни, призначена для вирощування рису.

Основні вирощувані культури: рис, картопля, цитрусові, цукрова тростина та цукрові буряки. Значна частина овочевих культур вирощується у штучному середовищі. Сільське господарство відрізняється високою інтенсивністю та врожайністю, високим рівнем хімізації. У цій галузі переважають дрібні ферми [47].

Японія демонструє вражаючу щедрість, надаючи Україні фінансову підтримку, яка перевищує \$12 мільярдів з початку повномасштабної війни у 2022 році. Лише у 2024 році країна виділила \$4,5 мільярда, включаючи \$1 мільярд на гуманітарні потреби, такі як закупівля генераторів для українських міст, що потерпають від російських обстрілів. Ці кошти спрямовуються через механізми Офіційної допомоги розвитку (ODA) та міжнародні фонди, такі як Трастовий фонд SURE, створений MIGA для страхування воєнних ризиків.

Табл. 1.5.

Фінансова підтримка Японії

Рік	Сума \$	Сфера
2022	500 млн	Гуманітарна допомога, захисне спорядження
2023	7,269 млрд	Фінансова, гуманітарна допомога
2024	4,5 млрд	Енергетика, розмінування, освіта

Джерело: Кільський інститут, Посольство Японії в Україні

Японія, обмежена власним законодавством, яке забороняє експорт зброї в країни, що воюють, знайшла спосіб підтримати Україну, зосередившись на цивільних і гуманітарних потребах. Наприклад, у 2023 році Японія посіла третє місце за обсягом гуманітарної допомоги Україні серед країн G7, поступаючись лише США та Німеччині.

Японія надала тисячі генераторів і газових турбін, щоб міста, такі як Харків і Одеса, могли пережити зиму. У дитячих садках встановлювали теплові насоси, а лікарні отримували переносні УЗД-прилади та апарати штучної вентиляції легень. Наприклад, у 2022 році Японія передала 70 тонн медичного обладнання, яке розподілили по клініках у прифронтових регіонах.

Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) фінансує програми для українських дітей, щоб забезпечити їм доступ до навчання навіть у воєнний час. У 2024 році JICA запустило проекти для підтримки жінок і дітей, включаючи психологічну допомогу та інклюзивну освіту. Ці ініціативи відображають японський підхід: допомога має бути не лише матеріальною, а й спрямованою на майбутнє.

Тисячі українських школярів отримали ноутбуки та підручники завдяки японським грантам, що дало їм змогу вчитися, попри війну. JICA фінансує програми обміну, завдяки яким десятки українських студентів навчаються в японських вишах, вивчаючи технології та культуру.

Японія застосовує технології, розроблені після землетрусу в Тохоку, для реконструкції українських міст, наприклад, модульні будинки для переселенців.

Одна з найунікальніших сфер японської допомоги — розмінування українських територій. Японські компанії, такі як Komatsu, постачають важку техніку для очищення полів і доріг від мін. У 2025 році японські вчені почали використовувати штучний інтелект для виявлення боєприпасів, що не розірвалися, що значно прискорює процес і рятує життя саперів.

Вкрай важливою на сьогодні є співпраця між Україною та Японією у сфері медичного обладнання. Одним із найбільш активних та цілеспрямованих напрямів допомоги, сфокусованим на невідкладній підтримці військової медицини та відновленні цивільної інфраструктури.

Ця допомога має стратегічне значення. Очищені землі повертаються до сільського господарства, а безпечні дороги дозволяють громадам відновлювати економіку.

Японія активно допомагає Україні не тільки "закривати дірки" у постачанні техніки, але й впроваджувати технології майбутнього, що підвищують конкурентоспроможність української агропродукції на світових ринках і стійкість сектору до викликів воєнного часу та кліматичних змін.

Японія, спираючись на власний досвід відновлення після стихійних лих, як-от землетрус у Тохоку 2011 року, ділиться знаннями про реконструкцію інфраструктури.

Співпраця між Україною та Японією має величезний потенціал. Японські компанії вже інвестують в український ІТ-сектор, а програми обміну для держслужбовців і студентів стають дедалі популярнішими. У 2025 році планується розширення проєктів у сфері зеленої енергетики, зокрема встановлення сонячних панелей у деокупованих регіонах.

Крім того, Японія активно підтримує інтеграцію України до міжнародних організацій, виступаючи за її інтереси в G7. Ця дипломатична підтримка не менш важлива, ніж фінансова, адже вона відкриває Україні двері до глобальних ринків і політичних альянсів.

Можна зробити висновки, що відносини між Україною та Японією наразі перебувають на історичному піку, трансформуючись із моделі «донор — реципієнт» у повноцінне стратегічне економічне партнерство. Японія стала другим за обсягом фінансовим донором України, водночас активно залучаючи свій приватний сектор до відбудови України.

Висновки до розділу 1

За роки незалежності Україна і Японія вибудували тісні партнерські відносини, які продовжують розвиватися. Їх співпраця вибудовується на регіональному та глобальному рівнях:

1. Нині відносини між Україною та Японією позбавлені будь-яких політичних проблем та розбіжностей і відзначаються спільністю поглядів та позицій з вирішення багатьох актуальних міжнародних питань. Обидві країни відстоюють фундаментальні принципи верховенства права, демократії та загальнолюдських цінностей.

За умов воєнного стану в Україні порушуються міжнародно-економічні відносини. З огляду на це, виникає необхідність запровадження дієвих заходів, спрямованих на забезпечення відновлення економіки держави та стабілізації її експортно-імпортних відносин.

2. Японія завжди була пріоритетним партнером для України завдяки своєму потужному виробничому потенціалу, міжнародному авторитету, провідному технологічному досвіду.

В перші роки незалежності України економічні відносини країн базувалися на експорті з Японії в Україну автомобілів та електроніки.

3. На сучасному етапі відносини вже базуються на стратегії співробітництва в сферах екології, енергетики, інвестування. Японія активно підтримує інтеграцію України до міжнародних організацій, виступаючи за її інтереси в G7. Ця дипломатична підтримка не менш важлива, ніж фінансова, адже вона відкриває Україні двері до глобальних ринків і політичних альянсів.

Відносини між Україною та Японією наразі перебувають на історичному піку, трансформуючись із моделі «донор — реципієнт» у повноцінне стратегічне економічне партнерство. Японія стала другим за обсягом фінансовим донором України, водночас активно залучаючи свій приватний сектор до відбудови.

**РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ, ІНВЕСТИЦІЙ ТА
ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯПОНІЇ ТА УКРАЇНИ**

2.1. Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та Японією

За підсумками 2023 року зафіксовано поживлення торговельно-економічного співробітництва. Зазначена тенденція зберігається і до тепер.

Табл 2.1.
Торгівля товарами (за даними Держстату України, 2023 рік – за даними Держмитслужби України, % зміна до аналогічного періоду попереднього року).

	2022		2023		2024 (6 місяців)	
Товарообіг	750,17	↓ -52,4%	943,3	↑ +25,7%	513,3	↑ +19,4%
Експорт	105,98	↓ -69,5%	35,05	↓ -66,9%	23,097	↓ -10,2%
Імпорт	644,19	↓ 47,5%	908,2	↑ +41%	490,2	↑ +26%
Сальдо	-538,21		-873,1		-467,1	

Структура експорту до Японії залишається майже незмінною, ключовими товарними позиціями є кукурудза, сировина для виробництва сталі, алюміній.

Основні товарні групи експорту (за 6 місяців 2024 року):

- Кукурудза – 9,398 млн. дол. США;
- Алюміній необроблений – 6,306 млн. дол. США;
- Томати, приготовлені або консервовані без оцту – 1,233 млн. дол. США;
- Водень, інертні гази та інші неметали – 0,877 млн. дол. США ;
- Реагенти діагностичні або лабораторні – 0,806 млн. дол. США;
- Мед натуральний – 0,717 млн. дол. США;
- Інші товари – 590 позицій (рис. 2.1).

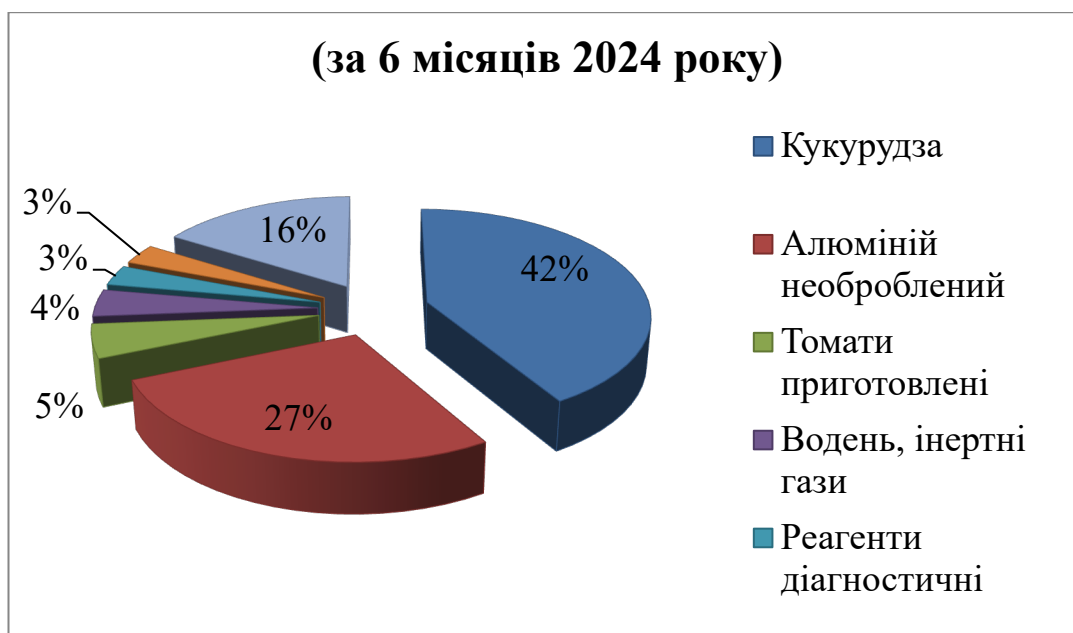

Рис. 2.1. Експорт (за 6 місяців 2024 року).

Джерело: Посольство України в Японії.

Обсяг імпорту товарів з Японії поступово зростає. Це відбувається переважно за рахунок збільшення продажів японських автомобілів та електричних приладів до України.

Основні товарні групи імпорту (за 6 місяців 2024 року):

- Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби – 293,74 млн дол. США;
- Прилади та пристрої для використання у медицині, хірургії, стоматології або ветеринарії – 16,643 млн. дол. США;
- Вироби з чорних металів для залізничних або трамвайних колій – 14.226 млн дол. США;
- Частини та пристрої транспортних засобів – 11,912 млн. дол. США;
- Центрифуги; обладнання для фільтрування рідин чи газів – 5,412 млн. дол. США;
- Самохідні бульдозери, грейдери, планувальники, скрепери, механічні лопати, екскаватори, одноківшові навантажувачі, трамбувальні машини, дорожні котки тощо (1.6%) – 7,971 млн. дол;
- Інші товари (28.6%) – 590 позицій (рис. 2.2).

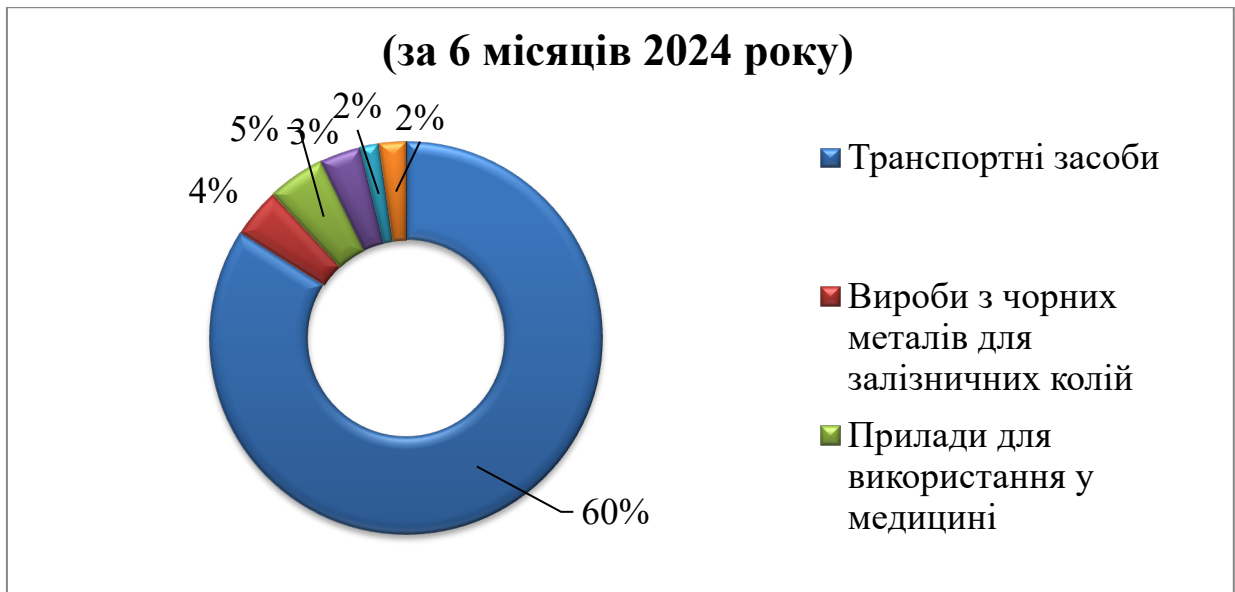

Рис. 2.2. Імпорт (за 6 місяців 2024 року).

Джерело: Посольство України в Японії.

Обсяг двосторонньої торгівлі послугами між Україною та Японією у 2022 році зменшився на 30,6% і склав 10,97 млн дол. США (експорт ↓22,7%, 9,9 млн дол. США; імпорт - ↓64,2%, 1,07 млн дол. США) внаслідок рекомендації Уряду Японії щодо обмеження виїзду громадян Японії в Україну через війну. Водночас відбулось збільшення надання ділових послуг, транспортних та послуг у сфері телекомунікацій.

Структура експорту послуг (2022 рік): послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги (29,5%): ↑5,1%, 2,92 млн. дол. США); транспортні послуги (27,6%): ↑у 2,9 разів, 2,73 млн. дол. США); ділові послуги (26,7%): ↓62,4%, 2,64 млн. дол. США); послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій (10,6%): ↓26,7%, 1,05 млн. дол. США); послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (3,3%): ↓19,1%, 0,33млн. дол. США).

Структура імпорту послуг (2022 рік): державні та урядові послуги (28,6%): ↓62,1%, 0,31 млн. дол. США); транспортні послуги (27,7%): ↑69,4%, 0,3 млн. дол. США); послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (14,5%): ↓71,7%, 0,15 млн. дол. США); ділові послуги (11,9%): ↑ у 3 рази, 0,13 млн. дол. США); послуги зі страхування (8,6%): ↓29,3%, 0,09 млн. дол. США).

Табл. 2.2

Структура імпорту Японією послуг з України у 2022 році

Категорії послуг	Імпорт, млн дол США	Частка в імпорті послуг з України, %	Зміни, %
Послуги у сфері телекомунікацій, комп'ютерні та інформаційні послуги	2,92	29,5	15,1
Транспортні послуги	2,73	27,6	↑ у 2, 9 разів
Ділові послуги	2,64	26,7	↓62,4
Послуги з ремонту та технічного обслуговування, що не віднесені до інших категорій	1,05	10,6	↓26,7
Послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю	0,33	3,3	↓19,1

Джерело: Посольство України в Японії, [52].

За даними Національного банку України (останнє оновлення 13.01.2023), прямі іноземні інвестиції з Японії в економіку України станом на 31.12.2021 становили 227,1 млн дол. США. Частка Японії у загальному обсязі ПІІ в економіку України склала 0,5%.

Динаміку обсягів експорту та імпорту товарів між країнами ми можемо спостерігати на рис. 2. 3.

Рис. 2. 3. Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною і Японією 2011-2022 роки.

Джерело: [55].

В 2019-2021рр. співвідношення експорту-імпорту України є більш стабільним в порівнянні з 2011р. Також спостерігається зростання експорту українських товарів.

Японський ринок нині відкриває можливості для широкого спектра українських товарів - від сільськогосподарської сировини до переробленої продукції з високою доданою вартістю.

Україна - один із провідних світових експортерів сільськогосподарської та агропромислової продукції. Українські товари мають ряд переваг на ринку Японії:

- висока якість натуральних продуктів, конкурентні ціни,
- гнучкість українських виробників, готовність адаптуватися до вимог ринку,
- високий експортний потенціал у сегментах B2B: інгредієнти, пюре, олії, паста.

Японські імпортери відкриті до нових надійних партнерів та активно проявляють інтерес до співпраці у сфері агропереробки та безпечного харчування. Разом з тим, існує ряд викликів:

- високі вимоги до сертифікації та безпеки харчових продуктів (іноді вищі, ніж у ЄС),
- висока лояльність до японських продуктів та брендів (“made in Japan”),
- висока вартість логістики,
- повільний процес прийняття рішень.

Отже, торгівельно-економічні відносини між Україною і Японією можна охарактеризувати як досить динамічні та перспективні. Країни є взаємовигідними партнерами. Про це свідчать обсяги торгівлі між країнами, інвестиційні потоки, участь держав у різних міжнародних проектах.

2.2. Японські інвестиції в Україні: структура, ключові компанії, результати

Угода між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій відкриває новий етап інвестиційного співробітництва та економічного розвитку. Також вона сприятиме закріпленню позитивного іміджу України на міжнародній арені. Угода між країнами набула чинності 26 листопада 2015 року.

Нею передбачається надання японським інвесторам режиму найбільшого сприяння у випадку створення, придбання і розширення інвестицій, закріплюються гарантії від незаконної експропріації та націоналізації, також передбачається вільний переказ платежів та міжнародно визнані процедури врегулювання суперечок. Це, у свою чергу, знизить некомерційні ризики японських бізнесменів, збільшить обсяги можливих інвестицій, а також сприятиме належному забезпеченню національних інтересів України.

ЄС давно став для України стратегічним торговельним партнером. За результатами 2022р. питома вага торгівлі товарами та послугами з ЄС складала 53,6% від загального обсягу зовнішньої торгівлі України. Розширенню перспектив розвитку такої торгівлі сприяла Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі Україна - ЄС (ПВЗВТ), що набула чинності 1.01.2016р.

Між ЄС та Японією 17.07.2018р. була підписана Угода про економічне партнерство. Вона стала найбільшою двосторонньою угодою про вільну торгівлю у світі і дозволила скасування 99% всіх мит на імпорт японських товарів до ЄС. В результаті економіка ЄС та Японії разом складають біля третини економіки світу.

Запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2016р. підвищило інтерес японських компаній в інвестиційному і торговельному сенсах до України.

Для того щоб японський приватний бізнес почав реально інвестувати в Україну, уряд Японії створив унікальну «фінансову парасольку». Це критично важливо, оскільки японські корпорації відомі своєю консервативністю та обережністю щодо ризиків.

NEXI — це державне експортно-кредитне агентство Японії, яке стало головним інструментом підтримки бізнесу в Україні. У 2024 році Японія оголосила про виділення через NEXI спеціальної лімітної лінії для страхування японських інвестицій та експортних операцій в Україні на 2 млрд євро. NEXI відновило страхування короткострокових та середньострокових контрактів (від 2 років і більше), які раніше були призупинені через військові дії. Страхування покриває як комерційні ризики (банкрутство контрагента), так і політичні ризики (військові дії, неможливість конвертації валюти, експропріація). Це дозволяє японським постачальникам техніки (для енергетики, медицини чи розмінування) відправляти товар в Україну з відтермінуванням платежу під гарантії уряду Японії.

Крім страхування NEXI, фінансову стабільність проєктів гарантують два гіганти:

- JBIC (Японський банк міжнародного співробітництва): Надає експортні кредити українським банкам для купівлі японської техніки. Останній приклад — кредитна лінія для Укрексімбанку.
- JICA (Агентство міжнародного співробітництва): Фокусується на «неповоротних» грантах. Вони закуповують обладнання у японських виробників (наприклад, техніку Komatsu) і безкоштовно передають його Україні, що є формою непрямой підтримки японського експорту та української відбудови.

Відкриття офісу JETRO (Japan External Trade Organization) у Києві в другій половині 2024 року стало офіційним «зеленим світлом» для середнього бізнесу Японії. Це означає, що держава бере на себе функцію пошуку перевірених партнерів для японців в Україні.

Японський бізнес поступово переходить від разових гуманітарних поставок до відкриття сервісних центрів та виробничих ліній.

Табл. 2.3.

Ключові японські компанії та їхні проєкти локалізації

Компанія	Галузь	Опис проєкту / Діяльності
Sumitomo Corporation	АПК та енергетика	Співпраця з українськими агрохолдингами, постачання ЗЗР та плани щодо участі у проєктах вітроенергетики.
Kawasaki Heavy Industries	Енергетика	Локалізація обслуговування газових турбін для розподіленої генерації (критично для міст України).
Nikken	Розмінування	Виробництво та обслуговування машин для розмінування (передача технологій українським партнерам).
Fujikura	Автопром / Кабелі	Продовжує роботу заводів у Львові та Вінниці (виробництво джгутів для авто), попри війну.
Mitsubishi Corp.	Інфраструктура	Модернізація систем очищення води та енергетичного обладнання у співпраці з "Укренерго".
Mebiol	Агротехнології	Впровадження інноваційної технології «плівкового фермерства» (вирощування овочів у складних умовах).
Rakuten (Viber)	IT / Digital	Відкриття офісу в Києві та інтеграція сервісів у державні цифрові послуги.

До 2022 року основна частина прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з Японії (понад 97%) була спрямована в сектор оптової та роздрібної торгівлі, зокрема в розвиток дилерських та сервісних мереж автомобільних брендів, таких як Toyota, Mazda, Subaru.

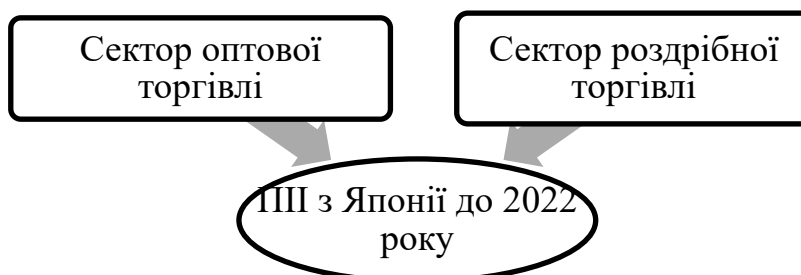

Рис.2.4. ПІІ з Японії до 2022 року

Джерело: Посольство Японії в Україні

Після 2022 року структура інвестиційної співпраці змінилася: значну роль почали відігравати державні програми допомоги та гранти через Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA), та приватний бізнес виявляє інтерес до таких секторів, як:

- Агросектор (точне землеробство, інноваційні технології ґрунту).
- Енергетика (зокрема "зелена" енергетика та модернізація інфраструктури).
- Інфраструктура та логістика.
- ІТ та кібербезпека.
- Медицина та охорона здоров'я.

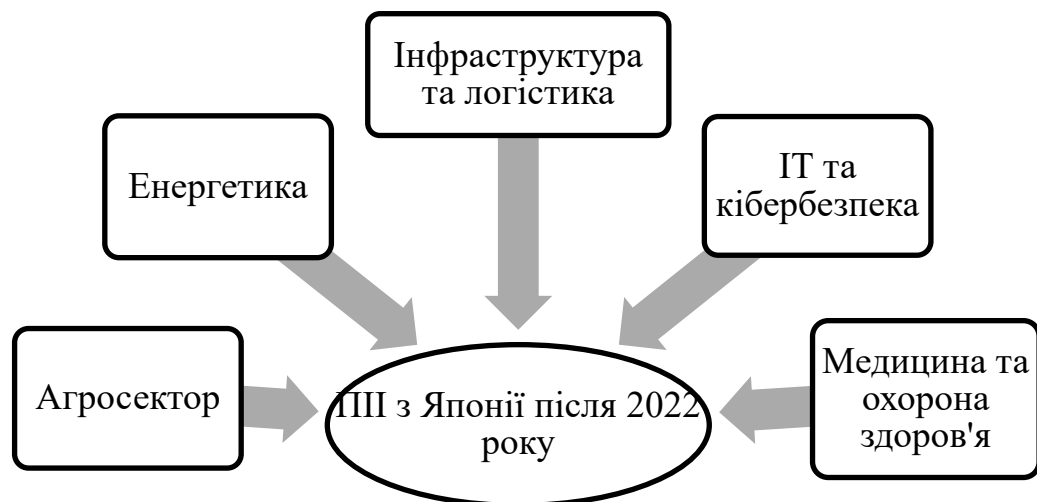

Рис. 2.5. ПІІ з Японії після 2022 року

Джерело: Посольство Японії в Україні

Японія надала Україні позику в розмірі близько 3 мільярдів доларів США в рамках ініціативи G7 ERA (прискорення надзвичайних доходів), яка буде обслуговуватися за рахунок майбутніх доходів від іммобілізованих російських суверенних активів.

Деякі з ключових японських компаній, вже працюють в Україні та планують надалі інвестувати:

- Fujikura Automotive Ukraine: Ця компанія є одним із найуспішніших прикладів японського виробництва в Україні, що працює у Львові з 2016 року та спеціалізується на виробництві автомобільної електропроводки.
- Sumitomo Corporation, Mitsubishi Corp., Marubeni, Itochu, Sojitz: Ці великі торгові дома (sogo shosha) мають представництва в Україні та активно вивчають можливості участі в проєктах відбудови, логістики, енергетики та агросектору.
- Японський конгломерат Hitachi у 2021 році придбав американську ІТ-компанію GlobalLogic, яка має значні центри розробки в Україні і входить до трійки найбільших ІТ-роботодавців країни.
- Українська ІТ-компанія ELEKS відкрила спільне підприємство в Японії (ELEKS Japan), а CHI Software відкрила офіс у Кобе.
- Toyota, Mazda, Subaru: Ці автомобільні гіганти представлені в Україні через розвинені дилерські мережі, що було основним напрямком інвестицій до війни.
- Японська компанія KAKUICHI, лідер у виробництві систем нанобульбашок, передала Україні три генератори нанобульбашок для пілотного проєкту в Київській, Одеській та Полтавській областях. Ця технологія дозволяє насичувати воду киснем, що, як очікується, відновить пошкоджені ґрунти та стимулюватиме ріст рослин без використання хімічних добрив, що є екологічним підходом.

Результатами такої співпраці є допомога та гранти, підтримка бізнесу, нові проєкти та зростаюча зацікавленість.

Так, Японія надала Україні понад 10 мільярдів доларів різноманітної допомоги, значна частина якої – це гранти та бюджетна підтримка через JICA.

На сьогоднішній день підписано численні меморандуми про співпрацю. Наприклад, меморандум між ТОВ "Оператор ГТС України", Sumitomo Corporation та Kawasaki Heavy Industries Ltd. щодо спільного вивчення

можливостей модернізації газокompресорних станцій. Sumitomo Corporation також співпрацює з харківським підприємством "Харківські теплові мережі" щодо модернізації ТЕЦ у Харкові. А "Нафтогаз" та японські партнери домовилися про проєкт у сфері вітроенергетики.

Меморандуми між Міністерством аграрної політики та продовольства України та японськими виробниками сільськогосподарської техніки.

У жовтні 2025 року між Міністерством економіки України та Японським агентством міжнародного співробітництва (JICA) було підписано меморандум, що посилює співпрацю у сфері гуманітарного розмінування територій України.

Ці документи формують правову та практичну основу для реалізації конкретних проєктів відновлення та модернізації України за участі японських технологій та інвестицій.

Найбільший обсяг інвестицій з Японії надійшов у сферу оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів та склав 222,2 млн дол. США (понад 97%). Ці інвестиції у розвиток мереж сервісних СТО автомобілів Тойота, Мазда, Субару та інш. були залучені відповідно торговими домами «Sumitomo», «Itochu» та «Sojitz».

В Україні діють представництва найбільших торговельних домів та компаній: «Mitsubishi», «Sumitomo», «Marubeni», «Itochu», «Sojitz», «Mitsui», «Rakuten Viber».

Також японські інвестиції в Україну надійшли до таких сфер економіки як сільське, лісове та рибне господарство; будівництво; професійна, наукова та технічна діяльність; операції з нерухомим майном.

Потенціал аграрного сектору України розвивався за рахунок реалізації грантових коштів від різних міжнародних донорів – EBRD (The European Bank for Reconstruction and Development), UN FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations), проєкту UHBDP (Український проєкт бізнес-розвитку плодовоовочівництва).

Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) зосереджує зусилля на відновленні освітнього та технічного потенціалу в постраждалих регіонах. JICA у 2024 році розпочало масштабну передачу сучасної сільськогосподарської техніки (тракторів, плугів, сівалок, культиваторів) для 12 навчально-практичних центрів у 8 областях, зокрема, у Запорізькій, Миколаївській, Сумській та Харківській. Це сприятиме відновленню бази постраждалих закладів профосвіти та забезпечення якісної підготовки майбутніх аграріїв.

Для малих фермерів реалізується програма «Сприяння розвитку малого садівництва: підвищення інклюзивності жінок-фермерів». Тут фокус спрямований на навчання жінок-фермерів, ветеранів та ВПО технологіям точного землеробства, роботи з GPS-навігацією та використання сучасної техніки на невеликих ділянках (до 120 га).

Японські інноваційні рішення активно інтегруються для підвищення ефективності та стійкості українського агросектору.

Запропонована технологія плівкового фермерства (Mebiol Inc.) - це найбільш значущий інноваційний проєкт, що реалізується в рамках Програми UNIDO із зеленого відновлення промисловості України (2024–2028).

Також в Україні відкрито першу високотехнологічну теплицю на базі Українського інституту експертизи сортів рослин (Київщина) із застосуванням технології від японської компанії Mebiol Inc.

Наразі розглядається проєкт «Плівкове землеробство» від Imes. Це інноваційна система, що дозволяє вирощувати овочі на ультратонкій полімерній мембрані з гідрогелю без ґрунту. Його перевагами є: значна економія води, запобігання хворобам рослин, можливість вирощування на деградованих або забруднених територіях, а також підвищення вмісту цукру та поживних речовин у плодах. В перспективі планується вирощування високомаржинальних культур, зокрема японської діні, для експорту та внутрішнього ринку.

Окреме місце японські інвестори відводять технологіям для покращення ґрунтів України та їх ефективності. Так компанія Sumi Agro («Самміт-Агро Юкрейн»), що є представником великих японських виробників (Nippon Soda, Nissan Chemicals), забезпечує український ринок інноваційними та високоефективними засобами захисту рослин. Обговорюються плани щодо співпраці з компаніями Sagri та NTC International щодо використання супутникових даних та аналітики для моніторингу стану ґрунтів та оптимізації внесення добрив.

Японія активно підтримує нашу економіку. Лише за перші півроку 2024 Японія інвестувала в економіку України 203,5 млн доларів. Майже 40 найбільших японських компаній працюють в Україні, даючи людям роботу і підтримуючи наш бюджет податками. Роста і обсяг двосторонньої торгівлі. Торік — на майже 30%, цьогоріч ще додатково на майже 6%, сягнувши 747,2 млн доларів у 2024 році.

19 лютого 2024 року у межах посилення співпраці між Японією та Україною в Токіо відбулася японсько-українська конференція з економічного розвитку та відбудови. Під час конференції уряди та представники бізнесу обох країн підписали понад 50 угод та меморандумів, які відкривають можливості для створення та розвитку бізнесу в Україні.

Японська організація зовнішньої торгівлі (JETRO) підписала кілька меморандумів про підтримку бізнесу в Україні, зокрема Меморандум з ЄБРР про підтримку малих та середніх підприємств.

Україна та Японія підписали нову Конвенцію про усунення подвійного оподаткування, яка замінить чинну конвенцію і запропонує більш вигідні та гнучкі ставки податку на доходи нерезидентів.

Близько 400 представників японського бізнесу висловили зацікавленість в інвестиціях, що свідчить про перехід від обговорень до фази підготовки конкретних інвестиційних проєктів.

Японія активно підтримує гуманітарне розмінування. У грудні 2025 року було підписано меморандум, за яким Україна отримає обладнання на суму 27

мільйонів доларів США для операцій з розмінування, медичної підтримки та навчання дітей мінній безпеці.

Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) через окремий меморандум постачає Україні спеціалізовану техніку та обладнання для посилення антимінних спроможностей.

Японський бізнес має свої особливі риси і традиції, які витікають з традицій та філософії нації. Японці дотримуються чесності у відносинах, даних обіцянок, надзвичайно ретельні у роботі. Вони легко контактують з іншими людьми задля виконання спільних проєктів чи створення нового. Також японці не поспішають приймати рішення і надають велике значення веденню переговорів.

Українські підприємці мають високий рівень освіти та вирізняються своєю креативністю. Роботодавці відзначають окрім освіти відповідальне ставлення українців до роботи і пунктуальність. Тому і японські компанії зацікавлені у співпраці з Україною у таких сферах як ІТ-технології, сільське господарство, ракетно-космічної індустрія та інших високорозвинених наукомістких галузях.

Японські інвестиції в Україну наразі перебувають на критичному етапі трансформації: від мінімальної присутності та філантропічної допомоги до стратегічного державного партнерства, що відкриває шлях для великого приватного капіталу. Попри війну, Японія розглядає Україну як перспективний ринок, де інвестиції є частиною геополітичної стратегії підтримки та відновлення.

Отже, японські інвестиції мають довгостроковий, стратегічний та державно-захищений характер. Вони не орієнтовані на швидку окупність, а є інструментом геополітичної та економічної підтримки України як східноєвропейського форпосту демократичних цінностей. Це партнерство закладає технологічні та фінансові основи для післявоєнної модернізації країни.

2.3. Співпраця у високотехнологічних секторах

Співпраця між Україною та Японією у високотехнологічних секторах активно розвивається, зосереджуючись на ІТ, «розумних» системах, зеленій енергетиці (сонячні панелі, енергоефективність), машинобудуванні (виробництво автобусів, спецтехніки для розмінування) та розвитку інноваційної промисловості через залучення японського бізнесу та технологій (JICA).

Японський ринок відкриває можливості для експорту широкого спектра українських послуг.

Табл. 2.4.

Переваги та виклики для українських товарів

Переваги українських товарів	Виклики для українських товарів
Висока кваліфікація фахівців, зокрема в галузі ІТ, інженерії, архітектури, графічного дизайну, маркетингу	Високі вимоги до якості, пунктуальності, чіткості бізнес-комунікації
Конкурентні ціни при високій якості, особливо у порівнянні з європейськими чи японськими агенствами	Культурні бар'єри та відмінності в бізнес-етикеті (формальність, очікування довготривалих відносин, повага до ієрархії)
Досвід міжнародної роботи, наявність англомовних команд, частина вже з досвідом співпраці з Азією	Потреба у локації: японська мова, адаптація продуктів/платформ до специфіки місцевого ринку
Наявність спеціалізованих сервісів, наприклад, SaaS-рішень, 3D-моделювання, UI/UX, fintech, e-learning	Недовіра до нових постачальників з-за кордону без рекомендацій, потрібна присутність на виставках, порт фоліо, відгуки
Потенціал для роботи в східноазійському часовому поясі (можливість забезпечити підтримку «overnight» або 24/7)	Політичні та інформаційні ризики (сприйняття країни під час війни)

Джерело: [3].

До ключових факторів, що формують попит на послуги у Японії, належать:

- Старіння населення та нестача робочої сили через що зростає попит на аутсорсинг послуг, зокрема у сфері ІТ, інженерії, цифровізації, підтримки бізнесу.
- Диджиталізація бізнесу та урядових сервісів, потреба в ІТ-консалтингу, розробці програмного забезпечення, кібербезпеці.
- Інтернаціоналізація японських компаній призводить до зростання попиту на послуги локалізації, перекладу, дизайну, вебпідтримки, клієнтського сервісу.
- Пошук конкурентних, надійних зовнішніх партнерів через високу вартість внутрішніх послуг і складність найму фахівців.
- Активніше використання віддалених сервісів, включаючи підтримку, аналітику, фінансовий аутсорсинг.
- Потреба в технічних і креативних послугах для підтримки виробничих процесів, маркетингу, продуктового дизайну.

Попри сильну позицію у виробничому секторі обладнання, галузь програмного забезпечення в Японії відстає за міжнародною конкурентоспроможністю через історичну орієнтацію на ПЗ як «додаток» до електроніки та авто.

Зростання хмарних сервісів і штучного інтелекту (AI) посилює значення програмного забезпечення як самостійного продукту.

Зони зростання для галузі: перехід на хмарні рішення, модернізація інфраструктури та застосунків, що також включає заміну критично важливих (mission-critical) систем.

Основні великі гравці: NTT Data, Fujitsu, NEC, Nomura Research Institute, TIS, SCSK Corporation. Активно розвиваються нові гравці, як-от: Freee пропонує хмарне програмне забезпечення ERP для малого та середнього бізнесу, а Yarppli - хмарну платформу для створення застосунків без кодування (no-code).

ІТ-сектор є стратегічним драйвером розвитку Японії, не лише як економічна галузь, а й як інструмент реалізації національного бачення

«Суспільство 5.0» - інтеграції кіберпростору з фізичним світом для вирішення ключових соціальних проблем.

У 2021 році уряд створив Цифрове агентство Японії, яке координує цифрову трансформацію державного сектору та підтримує розвиток DX-ініціатив (digital transformation).

Державна політика сприяє зростанню попиту на ІТ-рішення, цифрові сервіси, хмарні платформи, автоматизацію та інновації.

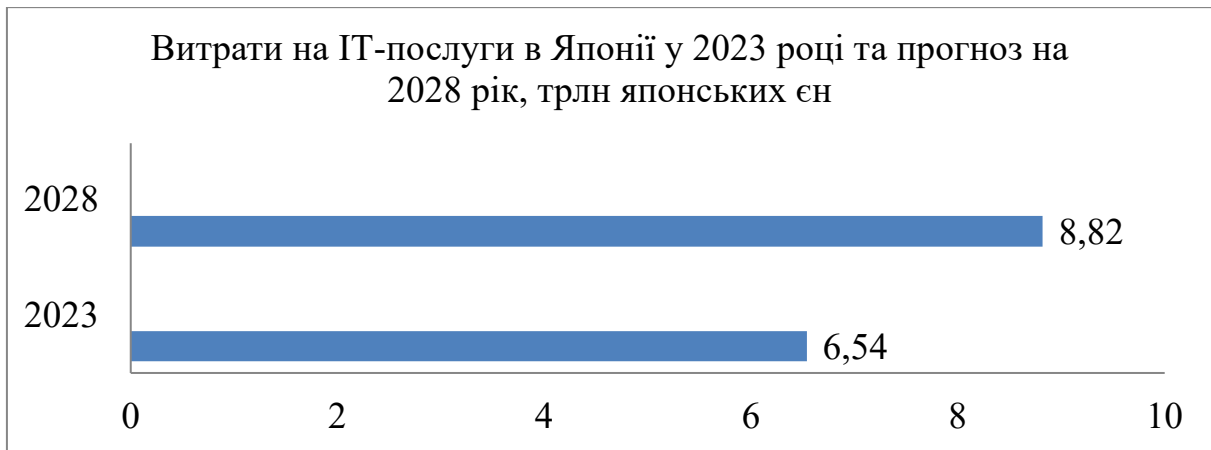

Рис. 2.6. Витрати на ІТ-послуги в Японії у 2023 році та прогноз на 2028 рік, трлн японських єн
Джерело: Statista

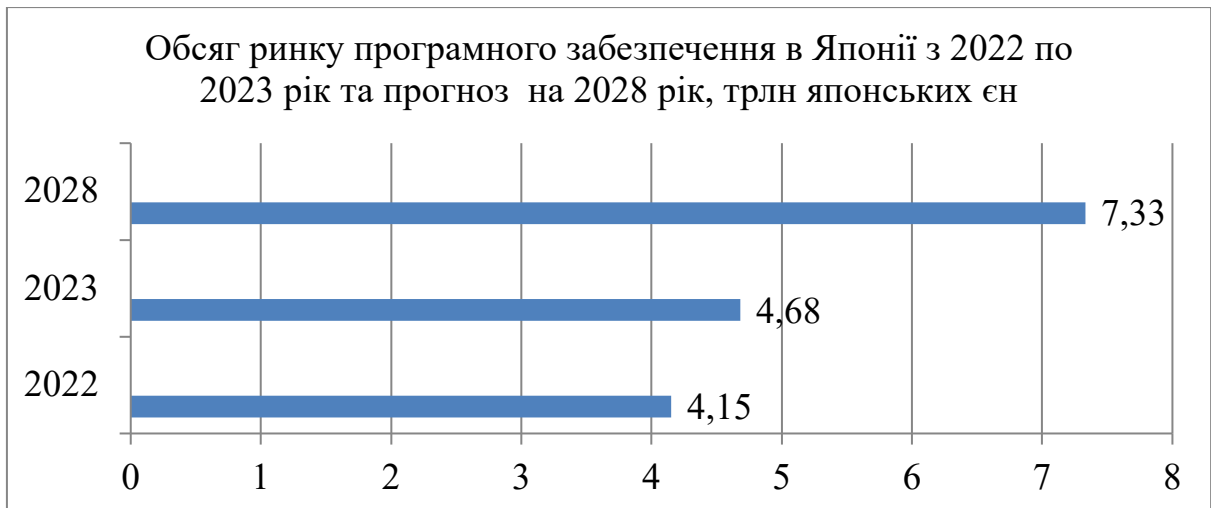

Рис. 2.7. Обсяг ринку програмного забезпечення в Японії з 2022 по 2023 рік та прогноз на 2028 рік, трлн японських єн

Джерело: Statista (ринок складається з розробки та розгортання додатків, додатків та програмного забезпечення для системної інфраструктури)

Доцільно окремо розглянути стан та перспективи ринку Японії. Так, у 2023 році обсяг японського ринку e-commerce перевищив ¥22 трлн (понад \$150 млрд), з прогнозом стабільного зростання.

Японські бренди активно інвестують у візуальну ідентичність, UI/UX, персоналізовані вебдизайни, віртуальні шоуруми, усе це потребує високоякісного креативного супроводу - рис. 2.8. Із зростанням онлайн-продажів особливо зростає попит на 3Dвізуалізацію товарів, motion-графіку, інтерактивні банери, AR-досвід.

Японія - світовий центр анімації, геймінгу, коміксів (манга), цифрового мистецтва. Існує великий попит на анімовані відео, ілюстрації, оформлення персонажів, in-game контент, трейлери. Компанії шукають аутсорсинг-партнерів для створення якісного і водночас доступного візуального контенту (рис. 2.9).

Японські бренди все більше експериментують з європейськими і західними стилями, що робить український дизайнерський підхід бажаним і "свіжим" на місцевому ринку.

Японія - один із найбільших ринків корпоративного навчання в Азії. Розвиток дистанційного навчання, e-learning платформ і тренінгових сервісів створює попит на освітню анімацію та інтерактивні матеріали.

Рис. 2.8. Обсяг продажів ринку послуг з розробки веб-сайтів електронної комерції в Японії з 2021 по 2023 фінансовий рік, прогноз до 2027 року, млрд японських єн

Джерело: Statista

Рис. 2.9. Обсяг ринку онлайн-ігор в Японії у 2022-2023 роках, трлн японських єн

Джерело: Statista

У березні 2021 року компанія Hitachi, Ltd придбала американську ІТ-компанію GlobalLogic, яка має кілька офісів в Україні і входить до трійки найбільших українських ІТ-роботодавців.

У грудні 2021 року українська ІТ-компанія ELEKS створила спільне підприємство в Японії – ELEKS Японія.

У серпні 2022 року українська ІТ-компанія CHI Software відкрила офіс в місті Кобе (Японія).

2 серпня 2023 року японська компанія «Rakuten Symphony» підписала меморандум про взаєморозуміння з глобальним цифровим оператором «VEON Ltd.» - материнською компанією «Київстар». Сторони меморандуму домовилися створити «надійну та перспективну телекомунікаційну інфраструктуру» для безперебійного забезпечення високошвидкісного з'єднання, покращеного за допомогою 5G, надання в Україні цифрових послуг нового покоління.

Співпраця між Україною та Японією у сфері медичного обладнання є одним із найбільш активних та цілеспрямованих напрямів допомоги, сфокусованим на невідкладній підтримці військової медицини та відновленні цивільної інфраструктури.

Японська допомога в цьому секторі надається переважно через грантові програми від JICA (Японське агентство міжнародного співробітництва) та у співпраці з великими міжнародними організаціями (UNOPS, UNDP), що забезпечує пряму поставку високотехнологічного обладнання.

Високотехнологічне діагностичне обладнання (JICA Grant). Це основний напрямок, що дозволяє українським лікарням отримати японську техніку без прямої закупівлі з бюджету.

Табл. 2.5

Високотехнологічне діагностичне обладнання (JICA Grant)

Обладнання	Призначення	Обсяг поставок
Апарати МРТ	Комплексна діагностика поранень та захворювань.	9 одиниць (встановлені, напр., у Черкаському онкоцентрі та Інституті серця).
Комп'ютерні томографи (КТ)	Швидка діагностика травм, наприклад, Scenaria View 128 slice (Fujifilm).	1 одиниця (частина гранту JICA).
Нейрохірургічні мікроскопи	Високоточні операції на мозку та хребті (Olympus, Mitaka).	20 одиниць (2 передано, 18 постачаються/встановлюються).
Відеоендоскопічні системи	Малоінвазивні хірургічні втручання та діагностика.	10 одиниць (планується до поставки).

Японія виділила окремі гранти для підвищення можливостей лікувальних закладів, що працюють із пораненими.

За новою програмою у грудні 2025 року виділено грант на 4 млрд єн (близько 27 млн доларів США), з яких понад 3,3 млн доларів спрямовано на медичне забезпечення для закладів Міністерства внутрішніх справ (МВС).

Заплановано придбання сучасного нейрохірургічного обладнання, техніки для стабілізації травмованих та реабілітації. Також, передано CANON Aplio i700 (система ультразвукової діагностики) та інше обладнання для Головного військового клінічного госпіталю.

На сьогоднішній день японською стороною поставлено 20 автомобілів для первинної медичної допомоги та додатково машини для потреб деокупованих громад (наприклад, у Харківській області).

За фінансуванням Японії та інших донорів в українські заклади (зокрема у Вінницькій, Дніпропетровській, Львівській та Київській областях) поставляється обладнання для відновлення рухових функцій та післятравматичної терапії.

Здійснюється закупівля та постачання портативних УЗД-апаратів, дефібриляторів, моніторів пацієнтів та генераторів для 25 лікарень у прифронтових та постраждалих регіонах (Сумська, Миколаївська, Дніпропетровська області).

Хоча більшість поставок — це грантова допомога, вона створює комерційний плацдарм для японських виробників. Так, українські лікарі навчаються працювати на обладнанні Fujifilm, Canon, Olympus, Mitaka, що робить ці бренди стандартами. А компанії-дистриб'ютори (наприклад, Harwind) стають офіційними представниками, створюючи сервісну інфраструктуру.

Триває довгострокова співпраця між українськими та японськими фахівцями у сфері ліквідації наслідків великих ядерних аварій. Українські експерти діляться досвідом Чорнобиля, а японські — Фукусіми. Увага направлена на управління радіоактивними відходами, моніторинг радіаційного забруднення, реагування на післяаварійні ситуації.

Таким чином, ключовий акцент співпраці між Україною та Японією у високотехнологічних секторах змістився на технології, які забезпечують життєстійкість критичної інфраструктури в умовах війни.

Висновки до розділу 2

Динаміка зовнішньої торгівлі між Україною та Японією демонструє стійке відновлення та зростання після різкого падіння на початку повномасштабного вторгнення, поступово повертаючись до довоєнного рівня:

1. Торгівельно-економічні відносини між Україною і Японією можна охарактеризувати як досить динамічні та перспективні. Країни є взаємовигідними партнерами. Про це свідчать обсяги торгівлі між країнами, інвестиційні потоки, участь держав у різних міжнародних проектах. Україна з її багатими природними ресурсами і Японія зі своїми найновітнішими технологіями можуть стати стратегічними партнерами, незважаючи на значну віддаленість та різний рівень розвитку.

Японський ринок відкриває можливості для експорту широкого спектра українських послуг. Японські бренди все більше експериментують з європейськими і західними стилями, що робить український дизайнерський підхід бажаним і “свіжим” на місцевому ринку.

2. Японські інвестиції мають довгостроковий, стратегічний та державно-захищений характер. Вони не орієнтовані на швидку окупність, а є інструментом геополітичної та економічної підтримки України як східноєвропейського форпосту демократичних цінностей. Це партнерство закладає технологічні та фінансові основи для післявоєнної модернізації країни.

3. Співпраця у високотехнологічних секторах перетворює Японію з традиційного торгового партнера на стратегічного технологічного донора та партнера з модернізації. Японський підхід є комплексним: він надає критичні технології для виживання сьогодні, водночас закладаючи інноваційну основу для конкурентоспроможності України у післявоєнний період. Це є свідченням того, що Японія інвестує не тільки у відновлення інфраструктури, але й у технологічний суверенітет України.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПОГЛИБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

3.1. Пріоритетні сфери залучення японських інвестицій у повоєнне відновлення України

Співпраця України і Японії розпочалася не так давно, але за останні десять років взаємовідносини суттєво поглибилися, країни проявляють взаємний інтерес до співпраці.

Пріоритетною сферою розвитку "особливого глобального партнерства" України та Японії виглядає участь японських компаній у відновленні країни.

У багатьох корпораціях, в Японському агентстві міжнародного розвитку (Japan International Cooperation Agency) створені робочі групи щодо відбудови України.

Вони намагаються зрозуміти, в яких секторах вони потрібні, бо вважають, що саме їхній досвід відбудови після Другої світової війни, після руйнівного цунамі 2011 року стане в пригоді, вони вважають, що в них є достатньо знань, достатньо фінансів та експертизи для того, щоб бути одним з лідерів відбудови України. Японія має великий досвід у реалізації проєктів післявоєнної відбудови. Наприклад, на проєкти в Афганістані Токіо у 2001-2021 роках виділив 6,9 млрд. доларів – що трохи менше за обсяг допомоги, наданій Україні під час повномасштабної війни.

Є потенціал в реалізації масштабних інфраструктурних проєктів. Японські компанії будували і метро в Нью-Делі, і міст через Босфор, і систему швидкісних залізниць у В'єтнамі. В них є досвід реалізації масштабних проєктів.

В Японії такий підхід, що економічний розвиток не можливий без якісної інфраструктури. Представники цих компаній вже зацікавлені брати участь у швидкому відновленні України, ще до закінчення війни. Деякі проєкти з відбудови України за участі Японії вже погоджені - 14 квітня Мінінфраструктури повідомило про виділення японським урядом 400 млн

доларів на екстренне відновлення України через агентство ЛСА. Кошти, зокрема, підуть на обладнання для розмінування, водопостачання, медичне обладнання, обладнання для надання освітніх послуг, агросектор та інші. Загалом же з початку року Японія виділила Україні 600 млн доларів на відновлення.

Залучення інвестицій на відновлення буде найбільш актуальним питанням після завершення війни. На нас чекають тяжкі роки, й ця тяжкість буде видавлювати людей в міграцію, тому необхідні масштабні інвестиції, це буде тема не менш важлива, ніж боєприпаси зараз.

На основі поточної економічної ситуації та стратегічних пріоритетів відновлення України, можна виділити наступні ключові сектори [34], які є найбільш привабливими для японських інвестицій (рис. 3.1):

Першим сектором може стати енергетика та енергоефективність (рис. 3.1). Україна прагне до енергетичної незалежності та декарбонізації. Японія, маючи передові технології у сфері відновлюваної енергетики, енергозбереження та будівництва інфраструктури, може стати ключовим партнером.

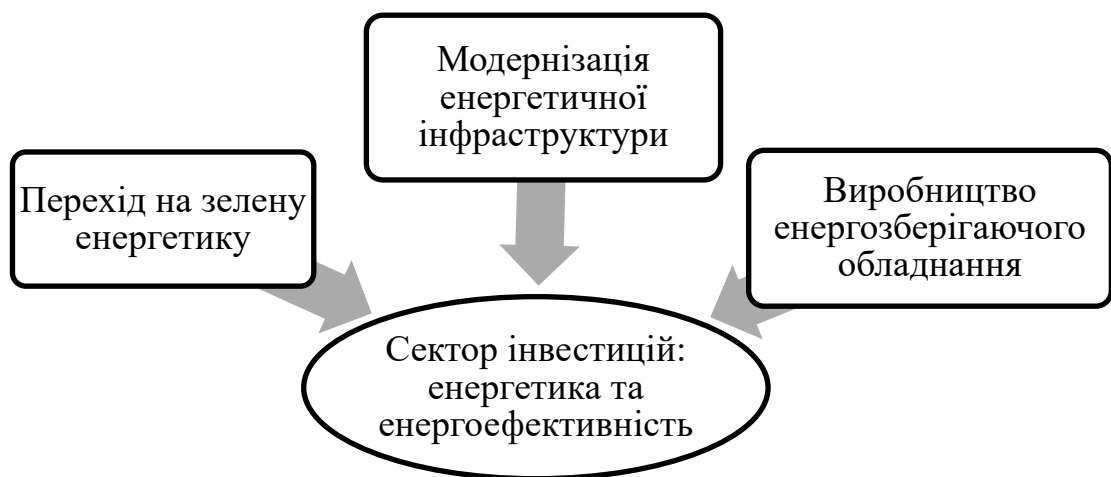

Рис. 3.1. Японські інвестиції у енергетичний сектор.

Джерело: побудовано автором [34].

Напрямами японських інвестицій можуть бути і проєкти зеленої енергетики (сонячна, вітрова енергетика, виробництво та використання водню). Модернізація застарілої енергетичної інфраструктури та підвищення енергоефективності промислових та житлових об'єктів. Розробка та виробництво енергозберігаючого обладнання.

Нині японські компанії, як-от Sumitomo Corporation, вже брали участь у проєктах, пов'язаних із модернізацією енергетичної інфраструктури, зокрема у сфері відновлюваної енергетики, до прикладу, будівництві сонячних електростанцій.

Зараз у Японії відбувається спроба перезапустити колись сильну атомну галузь. Вони хочуть повернути довіру до своєї атомної енергетики всередині країни, і хочуть так само за кордоном. На них можна покладатися, бо вони за останні років 10 вдосконалили свої системи безпеки. Тож в Японії шукають вітрину своєї ядерної індустрії, і Україна може стати нею.

Другим сектором слід виділити інвестиції в агропромисловий комплекс та харчову промисловість (рис. 3.2). Україна є одним зі світових лідерів з експорту сільськогосподарської продукції. Японські інвестиції можуть сприяти поглибленню переробки сировини, що підвищить додану вартість української продукції.

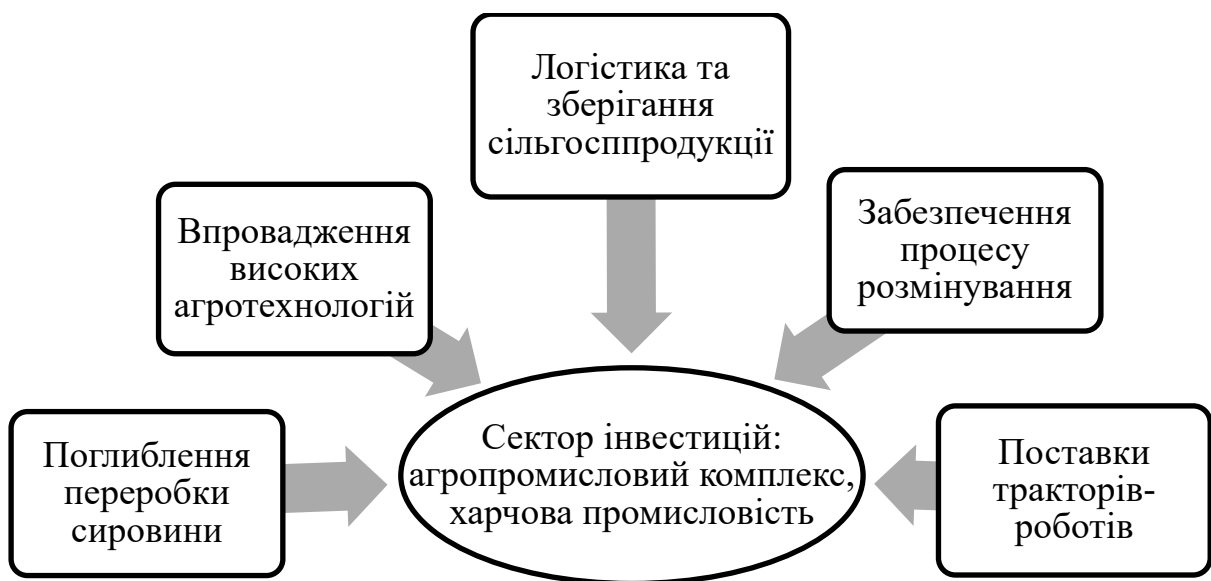

Рис. 3.2. Напрямки японських інвестицій у АПК.

Джерело: побудовано автором [34].

Можна очікувати інвестиції у переробну промисловість (виробництво олії, борошна, готових продуктів харчування). У забезпечення процесу розмінування, поставки тракторів-роботів. Впровадження високих агротехнологій (точне землеробство, інноваційні системи зрошення). Логістика та зберігання сільськогосподарської продукції.

Наприклад, Mitsui & Co., Ltd. є активним гравцем на світовому ринку зернових і може інвестувати у логістичну інфраструктуру, таку як портові термінали або елеватори, для спрощення експорту української агропродукції.

Український ІТ-сектор є одним з найбільш розвинених у Східній Європі, маючи висококваліфікованих спеціалістів. Незважаючи на війну, сектор залишається стійким і привабливим. Тому третім пріоритетним сектором японських інвестицій можуть стати інформаційні технології та телекомунікації (рис. 3.3).

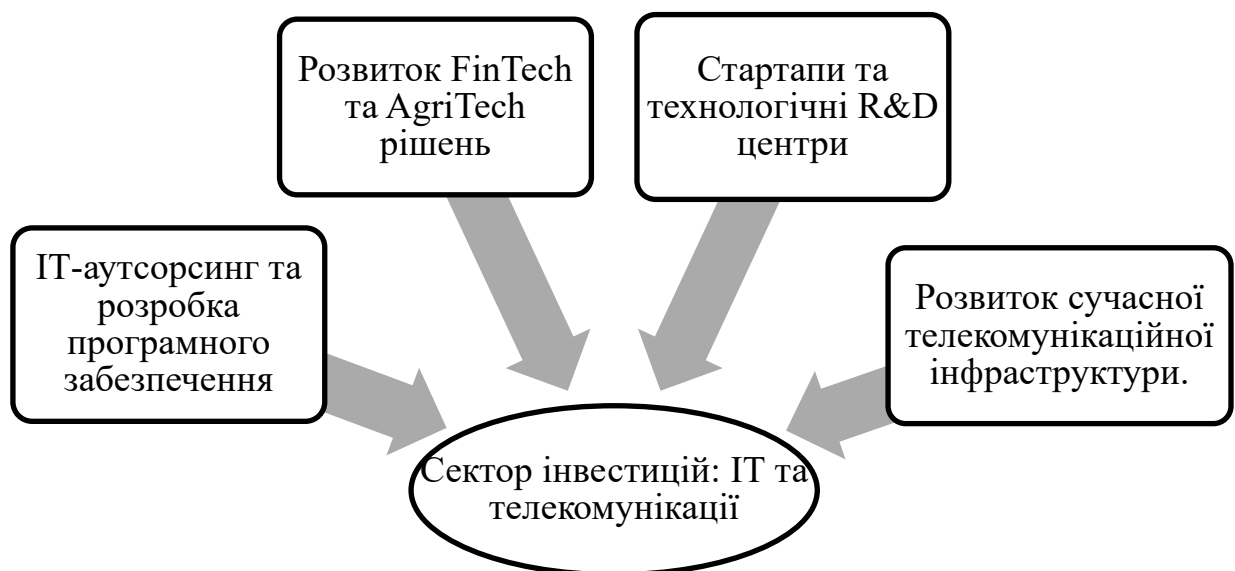

Рис. 3.3. Японські інвестиції у ІТ- сектор.

Джерело: побудовано автором [34].

Як варіант напрямку – є можливість ІТ-аутсорсингу та розробки програмного забезпечення. Це дозволяє компанії-замовнику зосередитися на

основній діяльності, не наймаючи власного ІТ-персоналу, а оплачуючи лише потрібні послуги, такі як розробка програмного забезпечення, технічна підтримка, управління ІТ-інфраструктурою тощо.

Також, можливий: розвиток FinTech та AgriTech рішень; інвестиції у стартапи та технологічні R&D центри; розвиток сучасної телекомунікаційної інфраструктури.

Японські компанії, які використовують ІТ-аутсорсинг, можуть відкривати R&D центри або інвестувати у придбання частки українських ІТ-компаній. Хоча конкретні угоди під час війни можуть бути закритими, відомий інтерес японського бізнесу до українських кібербезпекових рішень.

Українська ІТ-сфера вже зараз викликає посилений інтерес в японських компаній. Прикладом він називає купівлю американської GlobalLogic з декількома офісами в Україні японською компанією Hitachi за \$9,6 млрд. В Україні також активно працює японська компанія Rakuten - власник Viber.

Четвертою сферою може стати транспорт і логістика (рис. 3.4). Відновлення та інтеграція української інфраструктури у європейські та світові транспортні мережі є критично важливим.

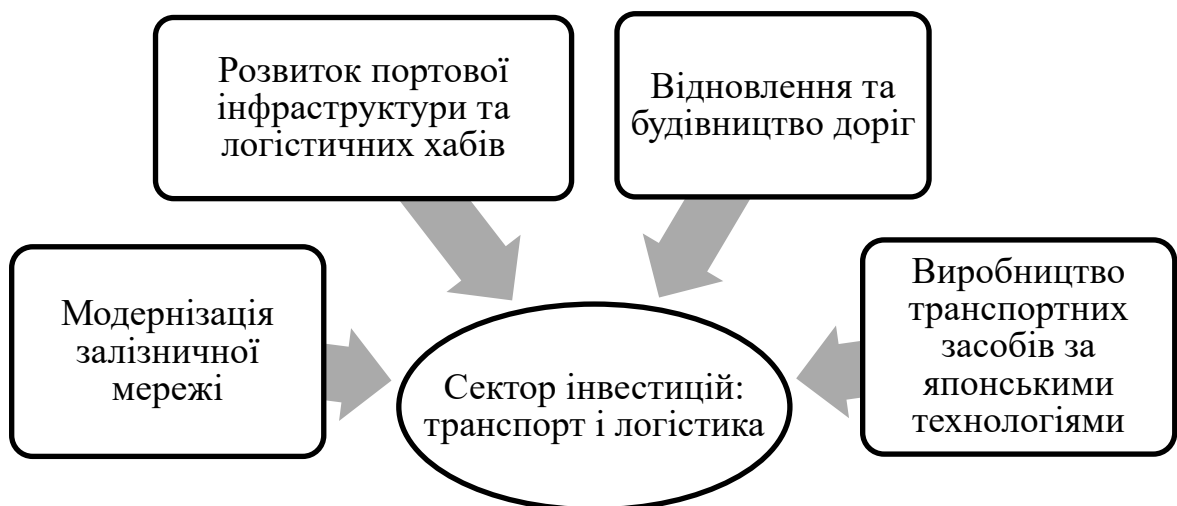

Рис. 3.4. Японські інвестиції у транспорт і логістику.

Джерело: побудовано автором [34].

Напрямки: модернізація залізничної мережі, включаючи оновлення рухомого складу, розвиток портової інфраструктури та логістичних хабів, відновлення та будівництво доріг, використання японських технологій у виробництві транспортних засобів в Україні.

Так, наприклад, компанія ЛСА (Японське агентство міжнародного співробітництва) може надавати пільгові кредити та технічну допомогу для проєктів відновлення транспортної інфраструктури, зокрема, мостів та доріг. Японські виробники, як Mitsubishi чи Toyota, можуть розширювати інвестиції у виробничі потужності або мережу обслуговування, які вже представлені в Україні. Японські інвестиції можуть допомогти у розвитку системи швидкісних потягів на кшталт японських Шинкансен.

Для підвищення ефективності економічних відносин Україні потрібно вирішити три основні недоліки – рис. 3.5.

Рис. 3.5. Основні завдання для України в розвитку економічних відносин Японії і України.

Джерело: побудовано автором [3].

Отже, Японія розглядає інвестиції в Україну як довгострокову перспективу, зосереджуючись на технологічно ємних секторах, що забезпечують стале відновлення та інтеграцію України у світову економіку. Енергетика, агропромисловий комплекс, інформаційні технології та логістика є тими галузями, де японський досвід та капітал можуть принести найбільшу синергію та взаємну вигоду.

3. 2. Можливості інтеграції України в азійські виробничі ланцюги

Для України Японія – глобальний партнер у Азійському регіоні, що зазначено у Стратегії зовнішньополітичної діяльності України від 2021 р. 1 Для Японії Україна є складовою частиною концепції «Арки свободи й процвітання», розробником якої є нинішній віце-голова Ліберально-демократичної партії Японії Таро Асо.

Мета концепції полягає в поступовому розширенні впливу Японії на світовій арені загалом і Євразійському континенті зокрема – від Східної Азії через Індійський субконтинент, Близький Схід, Центральну Азію, Кавказ, до країн Балтії та Північної Європи. Реалізація цієї концепції передбачає, зокрема, надання політичної та економічної допомоги країнам «дуги» з боку Японії для розвитку свободи, демократії та ринкової економіки. Для Японії питання дотримання верховенства права у міжнародних відносинах й підтримки rules-based order (порядку, ґрунтованого на правилах) є одним із фундаментальних принципів зовнішньої політики. Таро Асо звертав увагу на те, що для успішної реалізації концепції необхідно підтримувати стабільні відносини з країнами – членами ГУАМ та «Співдружності демократичного вибору», метою яких є закріплення демократичних принципів на території, яка також визначена «Аркою свободи й процвітання».

Відповідно до засадничих елементів концепції японці зацікавлені у співпраці з Україною не тільки на двосторонньому рівні, а й у багатосторонніх форматах, таких як ГУАМ. Водночас Україні доцільно оцінити можливість залучення Японії до співпраці з новими, більш затребуваними наразі для нашої держави багатосторонніми платформами на кшталт Люблінського трикутника. Японія зацікавлена в Україні передусім як в європейській демократії, яка сповідує універсальні ліберальні цінності та принципи міжнародного права.

Отже, наша країна є компонентом стратегії Японії щодо розширення кола міжнародних партнерів та політичних однодумців. Крім того, наша держава не перебуває в китайській геополітичній орбіті (Китай поступово

нарощує присутність в Європі, найнаочнішими прикладами чого є Угорщина й Греція). Загалом, відносини з Україною в Японії щодалі схильні розглядати в ширшому контексті відносин з Європою, а основним очікуванням японців від України дедалі частіше називають успішну європейську інтеграцію нашої держави як важливий елемент регіональної стабільності.

Після запровадження в 2016 р. поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на підставі Угоди про асоціацію Україна стала привабливішою для японського бізнесу в інвестиційному і торговельному сенсах. Торговельну співпрацю з нашою державою японці розглядають у трикутнику «ЄС – Україна – Японія». Наразі Посольство України в Японії активно працює над започаткуванням переговорів про створення зони вільної торгівлі між державами. Найперспективнішими напрямками українсько-японської співпраці є сільське господарство та агропромисловість, енергетика та «зелені» технології.

Японія разом з Китайською Народною Республікою є одним з найбільших торговельних партнерів України на східному напрямку. За 2021 рік український експорт до цієї держави склав 347 млн дол., імпорт – 1,3 млрд дол. Україна активно експортувала руду, шлаки й золу, тютюн і промислові замінники тютюну, зернові культури, молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед. Імпорт складався із засобів наземного транспорту, крім залізничного, котлів, машин, електричних машин, пластмас, полімерних матеріалів. Японія імпортує значні обсяги харчової продукції, отже, Україна могла би стати стратегічним партнером для неї у сфері продовольчої безпеки.

Протягом останніх років здійснюється активна робота щодо сертифікації української аграрної продукції для забезпечення її доступу на ринок Японії, який висуває підвищені вимоги до якості продовольчих товарів. Асиметрію в українсько-японському торговельному балансі теоретично могла би пом'якшити зона вільної торгівлі.

Іншим механізмом взаємодії України з Японією є Схема зелених інвестицій (GIS), яка функціонує в межах Кіотського протоколу. Після

підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Україною та ратифікації Паризької угоди про клімат у 2016 р. Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення енергетичної системи до стандартів ЄС, що відображено в Енергетичній стратегії України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». Законодавчі зміни стосовно «зеленого» тарифу та ринок електричної енергії зміцнили довіру інвесторів до державної системи підтримки «зеленої» енергетики в Україні.

Наразі Японія, що має високий рівень технологічного розвитку та індустріалізації, є однією з найбільш успішних країн світу у сфері розв'язання проблем навколишнього середовища: від сортування сміття до пошуку альтернативних джерел енергії та боротьби зі змінами клімату. Україна могла би розвивати цей перспективний напрям двосторонньої співпраці, що, зважаючи на наявні домовленості й законодавчі зобов'язання, міг би стати частиною багатосторонньої кооперації у трикутнику «ЄС – Україна – Японія».

Співпраця між бізнесом та урядом прослідковується в наступному:

- Уряди обох країн підписали Меморандум про співпрацю щодо створення спільного кредитного механізму між Україною та Японією.
- Японія оголосила про надання Україні гранту в розмірі 100 мільйонів доларів США, що охоплює проекти в енергетичному та транспортному секторах, а також гуманітарного розмінування територій.
- Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA) та Міністерство економіки України підписали Меморандум про співпрацю, що спрямований на залучення приватного сектору до відновлення та відбудови України.
- Японський банк міжнародного співробітництва (JBIC) надасть кредит у розмірі 150 мільйонів доларів США на підтримку проектів з відновлення, що реалізуються українським бізнесом.

Співпрацею між бізнесами двох країн можна вважати наступне:

- Компанії Rakuten Symphony Inc., Sojitz Corporation та PicoCELA Inc. домовилися про співпрацю з ПрАТ «Київстар» для відновлення і розвитку цифрової інфраструктури України.
- Компанія GLOBAL SECURITY EXPERTS Inc. та ДТЕК домовилися про співпрацю у сфері оцінки вразливостей та розвитку людських ресурсів у сфері кібербезпеки для систем електростанцій.
- Компанія KOMAHALTEC. INC та НАК «Нафтогаз» підписали Меморандум про спільний розвиток проєктів у сфері вітрової енергії. Крім того, компанія Sumitomo Corporation та Нафтогаз домовилися про модернізацію теплових електростанцій.
- Компанії Sumitomo Corporation і Kawasaki Heavy Industries Ltd. та Оператор газотранспортної системи України підписали Меморандум про підготовку до модернізації газокompресорних станцій.

Україна має унікальну можливість використати Японію як «стратегічний міст» для інтеграції у високотехнологічні азійські виробничі ланцюги, що є критично важливим для її економічної модернізації та переходу від сировинної моделі. Ця інтеграція відбувається не через пряму конкуренцію з азійськими хабами, а через спеціалізацію на високотехнологічних компонентах, R&D та аутсорсингу послуг. Японські інвестиції, захищені державними гарантіями (NEXI), орієнтовані на створення в Україні виробництв з високою доданою вартістю та на використання кваліфікованої української ІТ-спільноти для розробки програмного забезпечення та кіберзахисту. Таким чином, Україна може позиціонувати себе як технологічний форпост Азії в Європі, який не просто споживає, а виробляє критично важливі компоненти та надає технологічні послуги, інтегруючись у глобальні ланцюги через надійне та стратегічне партнерство з Токіо.

3.3. Перспективи створення Українсько-японської зони вільної торгівлі

Здобуття ринків для українських виробників — одне з найбільших очікувань, яке пересічні українці пов'язують із зовнішньою політикою в 2021 році. Такі дані показало соціологічне опитування, здійснене Info Sapiens на замовлення Центру «Нова Європа» восени 2020 року [14].

Майже половина громадян (45,3%) виступають за реалізацію економічного виміру в зовнішньополітичній діяльності держави. (Додаток В) Президент Володимир Зеленський також неодноразово в своїх виступах наголошував на тому, що ефективність роботи дипломатів вимірюватиметься здобутками саме в торговельно-економічній площині. Відповідно пошук закордонних інвесторів, які б вкладали гроші в розвиток українських підприємств, лобіювання інтересів українського бізнесу почало входити в звичний робочий режим посольств України.

Відтак немає нічого дивного в тому, що Україна виступила з ідеєю про створення зони вільної торгівлі між Україною та Японією. За одним із задумів створення сприятливих умов для виходу українських підприємств на японський ринок має збалансувати доволі суттєву неспівмірність японського імпорту в Україні і українського експорту до Японії. Згідно з даними Державної служби статистики, сума японського імпорту товарів в Україну сягала торік 1,1 млрд доларів США, тоді як український експорт до Японії становив 182 млн доларів США. Останні десять років Україні ледве вдавалося долати позначку в 200 млн доларів США. Virізнявся на загальному тлі останнього десятиліття лише передреволюційний 2013 рік, коли обсяг українського експорту сягав 458 млн доларів США. У структурі українського товарного експорту традиційно домінували товари з низьким рівнем доданої вартості — руди та концентрати залізни, тютюнові вироби і промислові замітники тютюну. Японія експортувала до України насамперед продукцію машинобудування — передовсім ідеться про автомобілі. Експорт

продукції важкого машинобудування і електричних машин становив відповідно 8,5% і 4,6%.

Відповідно до Експортної стратегії від 2017 року Японія входить до ТОП-5 найбільш «недоторгованих» партнерів України після США, Великої Британії, Німеччини та Франції. Зона вільної торгівлі, як розмірковують у Києві, могла б змінити ситуацію. Згідно з Експортною стратегією Україна уклала в цілому 18 угод про вільну торгівлю, що охоплюють 45 країн та відкривають доступ до 800 млн. потенційних споживачів (зокрема, станом на 2017 рік йшлося про ЄС, СНД, ЄАВТ, ГУАМ, Канаду, Грузію, Чорногорію, Македонію). Із 1 січня 2021 року почала діяти також зона вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем. Реалізація положень Угоди про вільну торгівлю між Україною й Ізраїлем має сприяти збільшенню взаємного товарообігу до 2 млрд доларів США. Відповідні переговори Київ веде також із Анкарою — відтак планується створення зони вільної торгівлі між Україною і Туреччиною. Як бачимо, в українському уряді існує великий інтерес щодо створення зон вільної торгівлі, що, за задумом Києва, має сприяти розвитку української економіки [38].

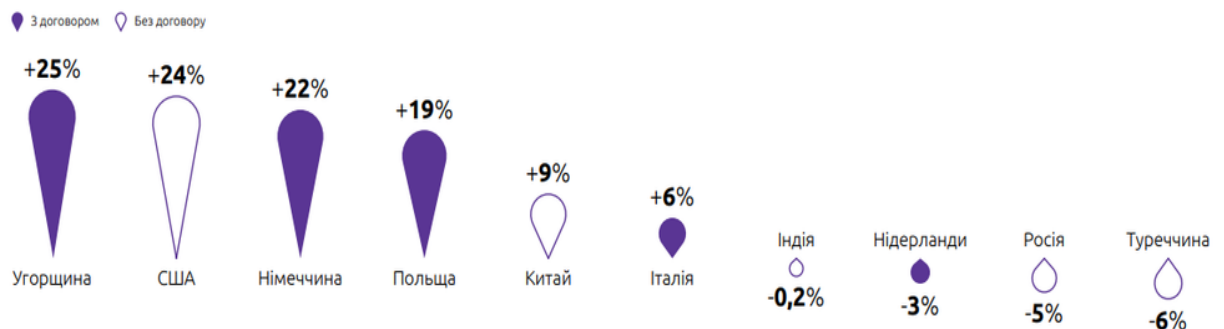

Рис. 3. 6. Динаміка експорту за обсягом з договором та без нього за 2018 рік.

Джерело: <https://businessviews.com.ua/ru/eksport-import-2019/>

В Києві і Токіо вважають, що найбільш перспективні сфери співпраці між Україною і Японією є сільське господарство і IT-сфера. Деякі позиції українського експорту сільськогосподарської продукції уже підтвердили цей розрахунок. Так, демонструє стрімкий ріст експорт українського меду на

японський ринок. Поступово Японія надає дозволи для українського експорту сільськогосподарської продукції, що до певної міри можна вважати суттєвим кроком в сторону лібералізації взаємної торгівлі (хоч, звісно, на цьому етапі не йдеться про створення зони вільної торгівлі). У березні 2021 року Україна та Японія погодили форму сертифікату для сирого молока та молочних продуктів. Раніше було узгоджено так звані сертифікати здоров'я на експорт із України м'яса курятини та свіжих яєць.

Під час форуму «Азійська стратегія в дії. Роль українсько-японської співпраці», організованого Центром «Нова Європа» 16 лютого 2021 року, учасники наголошували на необхідності розвивати відносини між Києвом та Токіо з урахуванням глобального і регіонального контексту. Тобто йшлося про важливість співпраці двох країн в рамках міжнародних організацій, де голос Японії відіграє серйозну роль, але також наголошувалося на необхідності партнерства у тристоронньому форматі — наприклад, по лінії Японія – Україна - ЄС. «Потрібно переходити за необхідності від «трикутників» до «чотирикутників» у кооперації з урахуванням ширшого контексту, коли б розвивалася співпраця між трьома, чотирма і більше країнами», — одна з ключових думок під час Форуму Центру «Нова Європа». Застосування так би мовити багатостороннього підходу може бути досить корисним для розвитку економічної взаємодії між Україною і Японією. Трикутник Україна-ЄС-Японія в торговельній площині вже до певної міри існує: питання лише полягає в тому, як ним можна скористатися для надання нових імпульсів у діалозі Києва і Токіо. Так, наприклад, якщо говорити про торговельну співпрацю, то в Україні і ЄС вона базується на Угоді про асоціацію, що включає поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. Зона вільної торгівлі віднедавна існує і між Японією та ЄС — відповідна угода набула чинності 1 лютого 2019 року. Ця угода (Economic Partnership Agreement) створює додаткові можливості для європейських фермерів, виробників продуктів харчування. ЄС також отримав доступ до одного з найбільших ринків світу у сфері державних закупівель.

Під час форуму японські експерти запевняли, що наявність зони вільної торгівлі між Україною і ЄС вже зробило Україну привабливішою. Там само, в Японії, Ацуко Хігашіно, доцентка Університету міста Цукуба наголосила на відмінності сприйняття Японією і Китаєм України. За її словами, для Пекіна Україна цікавіша як країна, що має комуністичний досвід, як країна, яка не є членом ЄС. Водночас для Токіо Україна якраз цінна своїми стрімкими заходами з інтеграції до Європейського Союзу — тим, що Україна є європейською країною. Хігашіно зазначила, що Японія сприймає Україну як європейську країну, з якою можна ділитися досвідом і з якою «ми поділяємо багато цінностей».

У Японії приділяють певне значення розвитку торговельної співпраці в Східній Європі, хоча наразі відповідні показники як товарообігу, так і інвестицій доволі скромні. Водночас при досягненні належних умов цілком можна очікувати зростання в наступне десятиліття. Угода про зону вільної торгівлі, інші домовленості, які б ліквідували торговельні бар'єри і поглиблювали б торговельну лібералізацію, — це лише один із таких засобів. Наприклад, уже згадана Economic Partnership Agreement між Японією і ЄС призвела до росту експорту ЄС до Японії на 6,6%, японського експорту на ринок ЄС — на 6,3% лише за перші десять місяців імплементації¹⁹. Утім, у принципі Японія веде переговори і підписує угоди про зону вільної торгівлі лише з тими країнами, з якими вона вже має значні обсяги товарообігу. Наразі Японія має 18 відповідних підписаних угод з партнерами в 21 країні і регіоні. Частка товарообігу з цими країнами — 51,6%.

І ця частка стає ще більшою — 86,2%, якщо врахувати торгівлю з партнерами, з якими Токіо наразі веде переговори про зону вільної торгівлі²⁰. Статистичні дані за 2018 рік показували, що частка товарообігу Японії в цілому з шістьма країнами Східного партнерства (Україна, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова, Азербайджан, Вірменія) становила лише 0,11%, тому необхідні сильні аргументи задля згоди Токіо піти на переговори про створення зони вільної торгівлі у короткій чи середній перспективі.

Можливо, політичні та безпекові аргументи будуть переконливішими для японської сторони, аніж суто торговельні. Японія прагне спочатку збільшити обсяг торгівлі не через ЗВТ (переговори про неї вимагають багато сил і часу), а через покращення умов для бізнесу (зменшення податків чи покращення бізнес-середовища) і часткове й поступове відкриття ринку (сертифікація і так далі). Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС також, як очікується, матиме подальший позитивний ефект на зростання товарообігу між Україною і Японією. Передовсім через вищу якість продуктів і поступове введення європейських стандартів і законодавчу гармонізацію з ЄС. Деякі японські компанії вже почали використовувати переваги ЗВТ між окремими країнами Східного партнерства і ЄС. Так, японські виробники автозапчастин експортують вироби з України і Молдови на ринок ЄС.

Інший важливий фактор для японських компаній — це величина ринку: у цьому відношенні Україна поза конкуренцією порівняно з іншими країнами Східного партнерства. Україна приваблює японські інвестиції передовсім через свій потенціал — вона є найбільшою економікою і ринком серед країн Східного партнерства, з давно встановленими економічними зв'язками з Японією (також має географічну близькість і економічну інтегрованість до ЄС). Посилення верховенства права, викорінення корупції — це ті стимули, які здатні ще сильніше приваблювати японського інвестора. В Україні і Японії є однакове розуміння важливості розвитку торговельно-економічної співпраці. У Токіо вже демонструють готовність відкривати свій ринок для українських товарів, проте на цьому етапі в Японії з обережністю ставляться до амбітного проєкту про створення взаємної зони вільної торгівлі. При цьому в Токіо цінують курс країни на ЄС, визначаючи позитивний вплив Угоди про асоціацію України і ЄС на інтерес японського бізнесу працювати на українському ринку. Чим швидшими будуть здійснюватися реформи в Україні, чим привабливішою буде Україна для японського бізнесу, тим динамічніше ростимуть показники товарообігу та інвестицій [4].

Висновки до розділу 3

Пріоритетною сферою розвитку "особливого глобального партнерства" України та Японії виглядає участь японських компаній у відновленні країни:

1. На основі поточної економічної ситуації та стратегічних пріоритетів відновлення України, можна виділити наступні ключові сектори, які є найбільш привабливими для японських інвестицій: енергетика та енергоефективність, АПК та харчова промисловість, ІТ та телекомунікації, транспорт та логістика.

2. Україна має унікальну можливість використати Японію як «стратегічний міст» для інтеграції у високотехнологічні азійські виробничі ланцюги, що є критично важливим для її економічної модернізації та переходу від сировинної моделі. Ця інтеграція відбувається не через пряму конкуренцію з азійськими хабами, а через спеціалізацію на високотехнологічних компонентах, R&D та аутсорсингу послуг. Японські інвестиції, захищені державними гарантіями (NEXI), орієнтовані на створення в Україні виробництв з високою доданою вартістю та на використання кваліфікованої української ІТ-спільноти для розробки програмного забезпечення та кіберзахисту. Таким чином, Україна може позиціонувати себе як технологічний форпост Азії в Європі, який не просто споживає, а виробляє критично важливі компоненти та надає технологічні послуги, інтегруючись у глобальні ланцюги через надійне та стратегічне партнерство з Токіо.

3. В Україні і Японії є однакове розуміння важливості розвитку торговельно-економічної співпраці. У Токіо вже демонструють готовність відкривати свій ринок для українських товарів, проте на цьому етапі в Японії з обережністю ставляться до амбітного проекту про створення взаємної зони вільної торгівлі. При цьому в Токіо цінують курс країни на ЄС, визначаючи позитивний вплив Угоди про асоціацію України і ЄС на інтерес японського бізнесу працювати на українському ринку.

ВИСНОВКИ

За роки незалежності Україна і Японія вибудували тісні партнерські відносини, які продовжують розвиватися. Їх співпраця вибудовується на регіональному та глобальному рівнях.

1. Нині відносини між Україною та Японією позбавлені будь-яких політичних проблем та розбіжностей і відзначаються спільністю поглядів та позицій з вирішення багатьох актуальних міжнародних питань. Обидві країни відстоюють фундаментальні принципи верховенства права, демократії та загальнолюдських цінностей.

2. Японія завжди була пріоритетним партнером для України завдяки своєму потужному виробничому потенціалу, міжнародному авторитету, провідному технологічному досвіду.

В перші роки незалежності України економічні відносини країн базувалися на експорті з Японії в Україну автомобілів та електроніки. На сучасному етапі відносини вже базуються на стратегії співробітництва в сферах екології, енергетики, інвестування.

3. Відносини між Україною та Японією наразі перебувають на історичному піку, трансформуючись із моделі «донор — реципієнт» у повноцінне стратегічне економічне партнерство. Японія стала другим за обсягом фінансовим донором України, водночас активно залучаючи свій приватний сектор до відбудови.

4. Торгівельно-економічні відносини між Україною і Японією можна охарактеризувати як досить динамічні та перспективні. Країни є взаємовигідними партнерами. Про це свідчать обсяги торгівлі між країнами, інвестиційні потоки, участь держав у різних міжнародних проектах. Україна з її багатими природними ресурсами і Японія зі своїми найновітнішими технологіями можуть стати стратегічними партнерами, незважаючи на значну віддаленість та різний рівень розвитку.

5. Японські інвестиції мають довгостроковий, стратегічний та державно-захищений характер. Вони не орієнтовані на швидку окупність, а є

інструментом геополітичної та економічної підтримки України як східноєвропейського форпосту демократичних цінностей. Це партнерство закладає технологічні та фінансові основи для післявоєнної модернізації країни.

6. Співпраця у високотехнологічних секторах є комплексною: надає критичні технології для виживання сьогодні, водночас закладаючи інноваційну основу для конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

7. На основі поточної економічної ситуації та стратегічних пріоритетів відновлення України, можна виділити наступні ключові сектори, які є найбільш привабливими для японських інвестицій: енергетика та енергоефективність, АПК та харчова промисловість, ІТ та телекомунікації, транспорт та логістика.

8. Україна має унікальну можливість використати Японію як «стратегічний міст» для інтеграції у високотехнологічні азійські виробничі ланцюги, що є критично важливим для її економічної модернізації та переходу від сировинної моделі. Японські інвестиції, захищені державними гарантіями (NEXI), орієнтовані на створення в Україні виробництв з високою доданою вартістю та на використання кваліфікованої української ІТ-спільноти для розробки програмного забезпечення та кіберзахисту. Таким чином, Україна може позиціонувати себе як технологічний форпост Азії в Європі, який не просто споживає, а виробляє критично важливі компоненти та надає технологічні послуги, інтегруючись у глобальні ланцюги через надійне та стратегічне партнерство з Токіо.

9. У Токіо вже демонструють готовність відкривати свій ринок для українських товарів, проте на цьому етапі в Японії з обережністю ставляться до амбітного проєкту про створення взаємної зони вільної торгівлі. При цьому в Токіо цінують курс країни на ЄС, визначаючи позитивний вплив Угоди про асоціацію України і ЄС на інтерес японського бізнесу працювати на українському ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азіатський банк розвитку [Електронний ресурс]: статистична інформація. – Режим доступу: <http://www.adb.org/data/statistics>.
2. Алексеева В. Стан співробітництва України з Японією: / В. Алексеева. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31208.doc.htm.
3. Аналітичний огляд «Місце України у рейтингу світового банку «Doing business». *Міністерство економіки України* : веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua>
4. Баласса, Б. Теорія економічної інтеграції [Текст] / Б. Баласса. – Іллінойс: Річард Ірвін, 1961. – 324 с
5. Батракова Т.І., Фоменко С.С. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України в умовах економічної нестабільності. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. Випуск 4 (04). С. 56–62.
6. Болтівець Я. С. Концепція створення “Арки свободи і процвітання” у новому зовнішньополітичному курсі Японії / Я. С. Болтівець // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9) – С. 241–247. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/32.pdf>.
7. Географія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам’янець-Подільський: Абетка, 2018. – С.114-124.
8. Гетьманчук А. Україна-Японія: як забезпечити ефективне глобальне партнерство?: Дискусійна записка. Центр «Нова Європа»: веб-сайт. Київ, 2021. 28 с. URL: <http://surl.li/ofcjb>
9. Гетьманчук О. Україна, Японія та корисні сусіди: / Олена Гетьманчук. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/ukrayina,_yaponiya_ta_korisni_susidi-35069.html
10. Державна служба статистики. <http://www.ukrstat.gov.ua>

- 11.Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: статистична інформація, зовнішньоекономічна діяльність, географічна структура торгівлі України товарами. -2011 р. -Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
- 12.Друшляківський П. Фактор торгової політики у забезпеченні конкурентоспроможності Японії. *«Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації»*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (4-5 квітня, 2014 р.). Тернопіль, 2014. С. 28-30.
- 13.«Дипломатія 2021: пріоритети влади, очікування суспільства», Центр «Нова Європа», 16 грудня 2020. <http://neweurope.org.ua/dyplomatiya-2021-priorytety-vladyochikuvannya-suspilstva/>
- 14.Жила Г.В. Економічні та соціальні наслідки війни в Україні, вплив війни на світову економіку. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 47.
15. Железна, Л. В. Перспективи поглиблення та розвитку економічних відносин між Україною і Японією = Prospects for deepening and developing economic relations between Ukraine and Japan : магістерська робота ; спец. 051 "Економіка" / Л. В. Железна ; наук. кер. О. М. Майстренко. – Миколаїв : НУК, 2023. – 87 с.
- 16.Карпович Б. Японія : Допомога Україні, Що Змінює Доли <https://www.karpaty.net.ua/yaponiya-dopomoga-ukrayini-shho-zminyuye-doli/>
17. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л., Мороз М. А., ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Сталий розвиток економіки №2 (49), 2024 <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/964/923>
- 18.Корсунський, С., «Аналіз поточного стану відносин Україна-Японія». Портал зовнішньої політики. [http:// fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/](http://fpp.com.ua/analiz-potochnogo-stanu-vidnosyn-ukrayina-yaponiya/)

19. Кабінет міністрів, «Японія відкрила ринок для українського молока», 9 березня 2021. <https://www.kmu.gov.ua/news/yaponiya-vidkrila-rinok-dlya-ukrayinskogo-moloka>
20. Кабінет Міністрів Японії. *Архів (PDF) оригіналу за 25 червня 2013. Цитується 2011-6-9.*
21. Географія. Повторне видання - Рівень стандарту - 10 клас - Кобернік С. Г. - НУШ - Нова українська школа - Підручник - 2023
22. Кобернік С. Г. Географія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. освіти / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2018. – 256 с. : іл.
<http://dcmaup.com.ua/assets/files/georgafiya-10-klas.pdf>
23. Кулінич М. Україна і Японія: глобальне партнерство і ефективна двостороння взаємодія / М. Кулінич // Зовнішні справи. – № 1 – 2011. – С. 54–58.
24. Кулінич М. Японці бачать в Україні серйозного партнера / М. Кулінич. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/panorama-dnya/mikola-kulinich-yaponci-bachat-v-ukrayini-seryoznogo-partnera>.
25. Лохманюк Т. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ (1991–2011 РР.)/ Т. Лохманюк.- Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Lakhmaniuk_Tetiana/Osnovni_tendentsii_torhivelnoekonomichnoi_spivpratsi_mizh_Ukrainoiu_ta_Yaponiieiu_1991_2011_rr.pdf?
26. Лохманюк Т. Співпраця між Україною та Японією у політичному вимірі (1991-2011pp.).- Режим доступу: Microsoft Word - Zbirnyk12_2.doc
27. Мандрик І. П. Основні напрями українсько-японського співробітництва / І. П. Мандрик, О. В. Іпатюк // Наковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Випуск 7, 2007. – Режим доступу:

- http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/nvnu/misnarod_vidnos/2007_7/2/6.pdf
28. Митна служба Японії (Japan Customs).
 29. Міжнародний валютний фонд (IMF).
 30. Міжнародні економічні відносини: історія, теорія, політика : підруч. / А. С. Філіпенко. - Київ : Либідь, 2019. - 960 с 2.
 31. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник/ Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б.– К.: Знання, 2008. – 406 с.
 32. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. – 360 с.
 33. Міжнародні економічні відносини: підручник / за наук. ред. А. А. Мазаракі, Т.М. Мельник / Т. М. Мельник, Л.П. Кудирко [та ін.]. – К.:Київ. нац. торг.- екон. ун-т. - 2018. - 612 с.
 34. Міністерство закордонних справ Японії (2009). Україна. Профайл. Матеріали японського філіалу Офіційної допомоги для розвитку (PDF). Таблиця №2. Відносини Японії з Україною. — С.1042.
 35. Міністерство економіки, торгівлі та промисловості Японії (METI).
 36. Олена Мозіль Японія.
<https://geografiamotozil2.jimdo.com/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F/>
 - 37.Наталія Супрун ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ОСНОВА ПОВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯПОНІЇ
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c108fd79-eba5-4ad2-b4de-82e15ed45cba/content>
 38. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2023. Випуск 25. С. 18–32.
 39. Організація зовнішньої торгівлі Японії (JETRO).

40. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD).
41. Посольство України в Японії : веб-сайт. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/>
42. Посольство України у Японії. Політичні відносини між Україною та Японією. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinojuta-japonijeju> (дата звернення: 10.03.2025)
43. Посольство України в Японії. Українці підтримують моральний дух японців [Електронний ресурс] / Новини від 21.03. 2011. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/japan/ua/news/detail/55562.htm>
44. Про захист іноземних інвестицій на Україні: *Закон України* від 10.09.1991 № 1540а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>
45. Пронь С. В. Україна та Японія: / Зовнішньополітичні відносини в XXI столітті / С. В. Пронь // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Вип. 14. Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=461015>
46. Пузанов І. І. Динаміка і структура зовнішньої торгівлі трансформаційних економік [Текст] / І.В. І. Пузанов. -К.: ВЦ «Київський університет», 2002. -170 с.
47. Світова організація торгівлі (WTO).
48. Сидоров О.А. Світова економіка та міжнародні економічні відносини: підручник / О.А. Сидоров, Н.О. Фісуненко, Т.В. Альошина; ред. П.А. Фісуненко. – Дніпро: Арт-Прес, 2023. – 400 с.
49. Скрипник С., Порцевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 38.
50. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації / За ред. Д. Г. Лук'яненка. - К.: КНЕУ, 2001. - 538 с.
51. Таратун Л. Модель японського «економічного дива»: сутність та характерні риси. // Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Історико-філософські дослідження молодих учених».

- Частина 2. (22-23 квітня 2021 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 78-79.
52. Торгово-промислова палата України. Аналіз ринку Японії для визначення перспективних секторів української економіки, продукція яких має експортний потенціал, з урахуванням регуляторного та конкурентного середовища Японії, березень 2025
<https://uccr.org.ua/media/filemanager/JAPAN/Japan%20markets%20research.pdf>
53. Кітаде Д., Солодкий С. Торговельний зв'язок Україна-Японія-ЄС: взаємний вплив та нові можливості (аналітичний коментар). –К: Центр «Нова Європа», березень 2021.
<https://uccr.org.ua/media/filemanager/JAPAN/Japan%20markets%20research.pdf>
54. Угода між Україною та Японією про сприяння та захист інвестицій : *Міжнародний документ* від 05.02.2015.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392_037#Text
55. Україна заповнила фінальну частину опитувальника ЄС для кандидатського статусу. *Європейська правда* : веб-сайт. 09.05.2022.
URL : <http://surl.li/ojyhl>
56. Україна і світове господарство. Взаємодія на межі тисячоліть. Навч. посібник / А. С. Філіпенко, Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник та ін. — К.: Либідь, 2002.
57. Україна і Японія підписали угоду про захист інвестицій. *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2015/02/5/526585/>
58. Україно-японські відносини. Вікіпедія.
59. Українсько-японські відносини. *Посольство України в Японії*: веб-сайт. URL: <http://surl.li/rayn>

60. Ханова О. В., Журавльов О. В., ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ.
https://www.researchgate.net/publication/314113603_Tendencii_ta_perspektivi_rozvitku_zovnisnoekonomichnih_vidnosin_miz_Ukrainou_ta_Aponieu
61. Японія – наш далекосхідний партнер // Україна і світ. – 2002. – №191. – 16 жовт. – С. 6.
62. European Commission, “First year of EU-Japan Economic Partnership Agreement shows growth in EU exports”, 31 January, 2020.
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2107>
63. Kitade, D., The Butterfly Effect. Why does Eastern Europe matter to Japan? / Brief #12, May 2020. <https://www.jstor.org/stable/resrep25018>
64. Trade Map: web-site. URL : <https://www.trademap.org>
65. Statista.
66. Yoshino K. Cultural Nationalism in Contemporary Japan: A Sociological Enquiry. L.: Routledge, 1991. 267 p.
67. World Bank – web-site. URL : <http://surl.li/oeach>
68. [file:///C:/Users/%D0%BF%D0%BA-1/Downloads/964-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-924-2-10-20240520%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%BF%D0%BA-1/Downloads/964-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-924-2-10-20240520%20(1).pdf)
69. <https://geografiamozil2.jimdofree.com/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F/>
70. <https://naurok.com.ua/konspekt-uroku-yaponiya-misce-kra-ni-u-sviti-451181.html>
71. <https://uahistory.co/pidruchniki/kobernik-geography-10-class-2018-standard-level/26.php>

ДОДАТКИ

Державна
митна служба
України

customs.gov.ua

Товарообіг України за 5 місяців 2025 року склав **\$48,2 млрд**

Найбільш **імпортовані** категорії товарів:

машини, устаткування
та транспорт

\$11,9
млрд

продукція хімічної
промисловості

\$5,2
млрд

паливно-енергетичні
товари

\$4
млрд

Імпортували в Україну товарів на **\$31,3 млрд**

Найбільш **експортовані** категорії товарів:

продовольчі товари

\$9,7
млрд

метали та вироби з них

\$1,9
млрд

машини, устаткування
та транспорт

\$1,5
млрд

Експортували з України товарів на **\$16,9 млрд**

Джерело: Державна митна служба України

Огляд ринку Японії:
імпорт товарів з України

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ

From
the People of Japan

UN
DIP

Товарна структура імпорту Японії з України у 2024 році, млн дол США, %

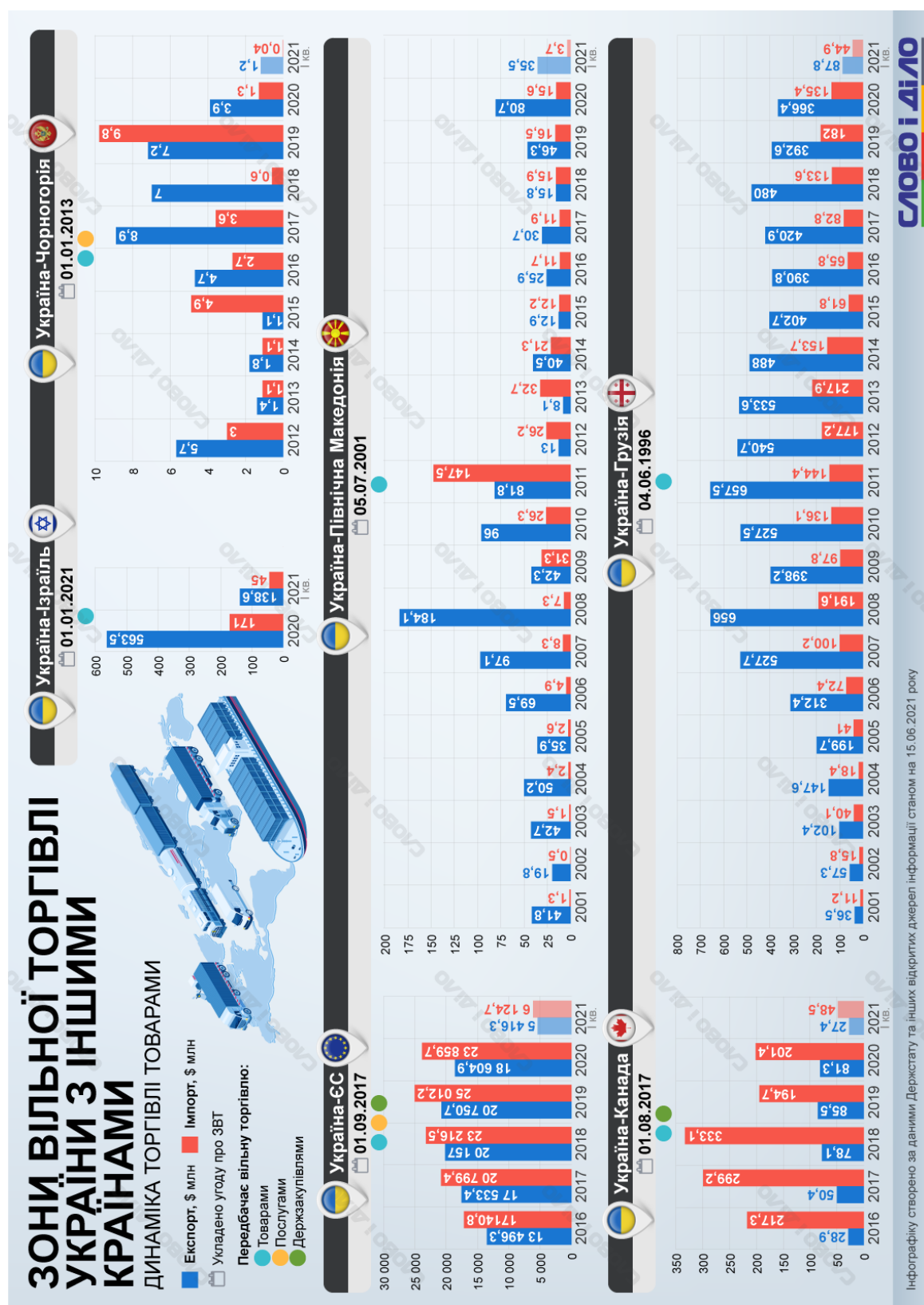
Група	Вироби	Вартість (млн дол США)	Відсоток (%)
Група 76	Алюміній та вироби з нього	30.111	39%
Група 10	Зернові культури	17.498	23%
Група 85	Електричні машини, обладнання та їх частини; апаратура для запису або відтворення звуку; телевізійна апаратура	12.79	16%
Група 05	Продукти тваринного походження, в іншому місці не зазначені або не включені	2.699	4%
Група 44	Деревина і вироби з деревини; деревне вугілля	2.668	3%
Група 20	Продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин	2.447	3%
Група 04	Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед; істотні продукти тваринного походження, в іншому місці не зазначені	2.43	3%
Група 62	Одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, крім трикотажних	2.264	3%
Група 95	Іграшки, ігри та спортивний інвентар; їх частини та приладдя	2.264	3%
Група 29	Органічні хімічні сполуки	1.759	2%
Інші		1.525	2%

Джерело: Trade Map

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME

Джерело: Trade Map.

Джерело: аналітичний портал «Слово і діло»

<https://www.slovoidilo.ua/2021/06/15/infografika/ekonomika/zvt-ukrayiny-inshymy-derzhavam-yak-zminyuvavsya-eksport-ta-import-tovariv>

Перспективні українські товари для експорту: зернові культури

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ

Товар	Імпорт Японії зі світу, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону імпорту в Японію, дол США	Торговельний баланс Японії, 2023 рік, млн дол США	Експорт України в світ, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону експорту України, дол США	Імпорт Японії з України, 2023 рік, млн дол США	Середній імпортерський тариф Японії для України
Кукурудза	4 916	331	- 4 916	4 966	188	22	15,99%
Пшениця	1 934	385	- 1 934	2 940	182	-	59,31%
Ячмінь	393	318	- 392	362	168	-	36,05%
Гречка	57,1	637	-57	21,8	297	0,145	5,1%

Перспективні українські товари для експорту: мед

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ

Товар	Імпорт Японії зі світу, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону імпорту в Японію, дол США	Торговельний баланс Японії, 2023 рік, млн дол США	Експорт України в світ, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону експорту України, дол США	Імпорт Японії з України, 2023 рік, млн дол США	Імпортний тариф Японії для України
Мед	144,97	3 458	-144,67	121,38	2 193	2,11	25.5%

- ✓ Японія – друга країна в світі за обсягами імпорту меду. Обсяг ринку меду в Японії у 2025 році становитиме 483,89 млн доларів США. Очікується, що ринок щорічно зростатиме на 1,02% (CAGR 2025-2030).
- ✓ Очікується, що до 2030 року обсяг ринку меду становитиме 63,12 млн кг. Прогнозується, що ринок меду продемонструє зростання обсягу у натуральному вираженні на 0,6% у 2026 році.
- ✓ Середній обсяг споживання меду на одну особу в Японії складає близько 0,5 кг.

Основні японські компанії на ринку меда:

- ✓ Yamada Bee Company. Один з провідних виробників та дистриб'юторів меду в Японії. Компанія активно співпрацює з українськими постачальниками, імпортує соняшниковий та акацієвий мед.
- ✓ Sugi Bee Garden. Відомі своїми продуктами на основі меду, включаючи різноманітні медові суміші та напої.
- ✓ Imuraya Group. Використовує мед у виробництві традиційних японських солодощів та десертів.

Перспективні українські товари для експорту: олії, плоди олійних рослин, продукти їх переробки

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА
ПАЛАТА УКРАЇНИ

Товар	Імпорт Японії зі світу, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону імпорту в Японію, дол США	Торговельний баланс Японії, 2023 рік, млн дол США	Експорт України в світ, 2023 рік, млн дол США	Середня ціна за тону експорту України, дол США	Імпорт Японії з України, 2023 рік, млн дол США	Середній імпортерський тариф Японії для України
Олія соняшникова	40,227	2 409	-39,745	5 006,9	872	2,149	4.58%
Соеві боби	2 210,1	700	-2 209,8	1 281,1	367	-	0%
Насіння ріпаку або кользи	1 379,3	682	-1 379,3	1 168,4	386	-	0%

Джерело: Trade Map, Export Potential Map, Statista.